

EESTI RAHVASTIK 2007-2020

Mare Ainsaar, Lee Maripuu

Rahvastikuministri büroo
Detsember 2008

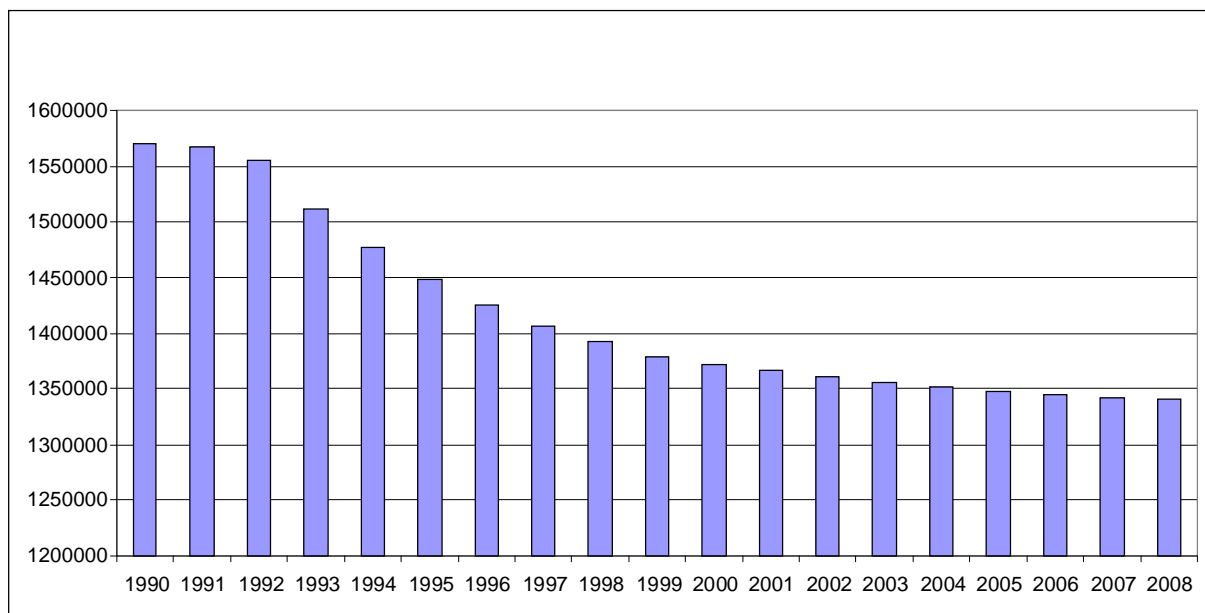
SISUKORD

1. EESTI RAHVA ARV OLEVİKUS JA TULEVİKUS	3
Rahvastiku struktuuri muutused tulevikus - eakate ühiskond	
Ettepanekud rahvastikupoliitikaks	
2.SÜNDIMUS.....	11
3. TÖÖ, PERE, MAJANDUS	16
Lapsehoid kui vanem töötab	
Laste päevahoid	
4. TERVIS.....	23
Sotsiaalsed erinevused ja tervis	
Reproduktiivtervis	
5. RÄNNE	30
Emigratsioon	
Immigratsioon	
Hoiakud rände suhtes ja immigrantide vastuvõtmise valmidus	
KIRJANDUS	35

1. EESTI RAHVA ARV OLEVİKUS JA TULEVİKUS

Alates 1990. aastatest on Eesti elanike arv pidevalt vähenenud (Joonis 1). 2008. aasta 1. jaanuari seisuga elas Eestis 1 340 935 inimest. **Rahaarv väheneb väga suure tõenäosusega ka tulevikus.** Erinevate prognooside järgi elab Eestis aastal 2020 1 320 000 (Rahvastik 2007) kuni 1 311 000 (Giannakouris 2008) inimest. Kaugemas tulevikus on rahvastiku kadu veelgi suurem. Rahvaarv väheneb, isegi kui sündimus tõuseb. Pikeneva eluea ja keskmise sündimuse taustal on vähenemise põhjuseks just 1990–2000 sündinute vähesus. Olulisi muutusi sellesse vanusstruktuuri saaks tuua vaid positiivne sisseränne. Negatiivne rändesaldo omakorda halvendaks demograafilist olukorda veelgi. Eesti probleemiks on väheneva rahvastiku taustal väga väike rahaarv, mis võib suurendada riigi ja turgude toimimise riske. Samas on Eesti juba praegu üks suurima sisserändajate koormusega riike Euroopas.

Viimastel aastatel on Eesti elanikkonna kahanemine tänu sündimuse tagasihoidlikule suurenemisele ja suremuse vähenemisele hakanud pidurduma. 2008. aasta esialgsed prognoosid näitavad rahva arvu vähenemist vähem kui 1000 inimese võrra. **Järgnevad majanduskriisi aastad võivad olla siiski probleemiks seniste positiivsete arengute jätkamisel.** Majanduslikult keerulisemal ajal on eriti vajalikud perepoliitika, tervishoidu, tööhõivepoliitika meetmed, mis tugevdaksid rahvastiku demograafilist jätkusuutlikkust.

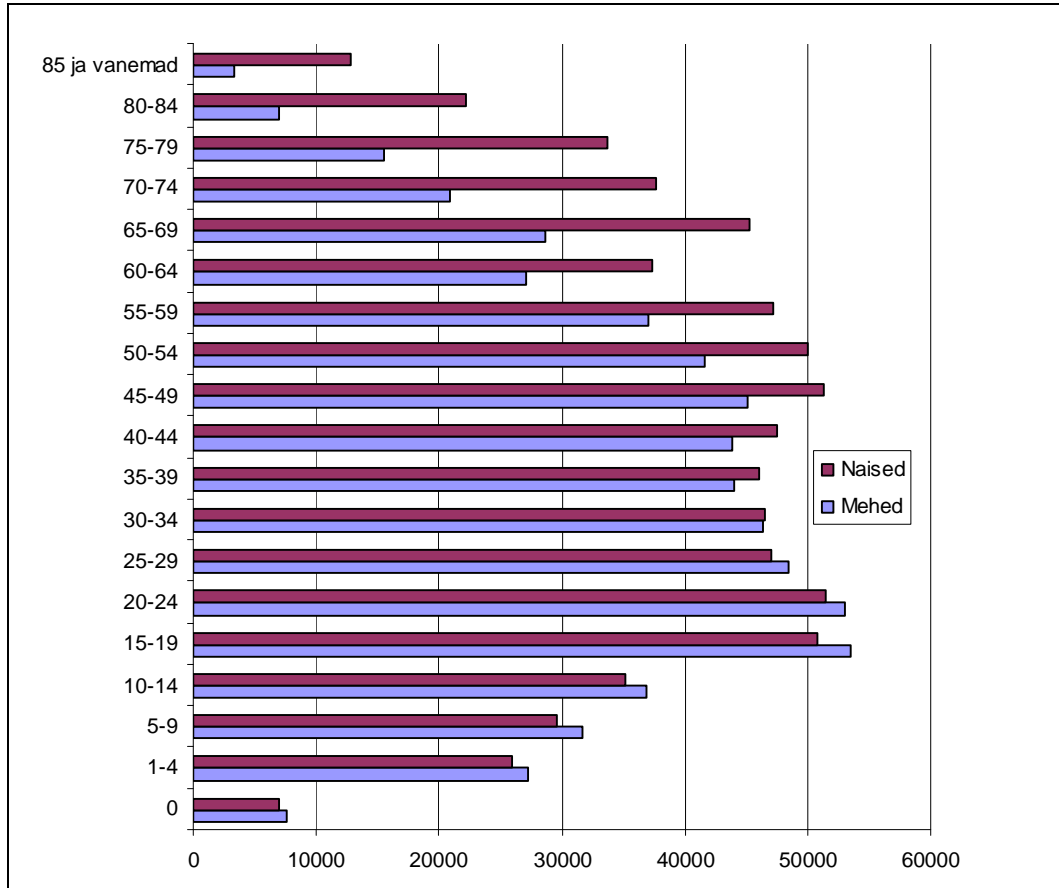

Joonis 1. Eesti rahvaarv 1990–2008 (Allikas: Eesti Statistikaamet)

Rahva arvukuse muutus jaguneb Eestis sees regionaalselt ebaühtlaselt. Rahva arv kasvab loomuliku iibe tõttu Tallinna regioonis, Rakvere lähivaldades, Paide, Tartu ja Pärnu ümbruses, Põlva linnas (2008 ... 2008).

Rahvastikku mõjutavatest protsessidest – sündimus, suremus, ränne – on lähitulevikus **Eesti jaoks kõige suuremaks probleemiks inimeste, eriti meeste lühike eluiga.** Eestist vähem elavad mehed Euroopa Liidus vaid Leedus ja Lätis. Meeste kõrge keskeas suremus mõjutab ka

muid demograafilisi protsesse, sest meeste kadu on märgatav juba pereloomise eas. Mehi on Eestis rohkem kuni 30. eluaastani (Joonis 2). Alates 30. eluaastast muutub ülekaal vähemuseks, mis vanusega ainult süveneb. Kuigi naised elavad enamuses Euroopa riikides pikema elu kui mehed, on meeste ja naiste eluea vahe Eestis üks pikimaid Euroopas.

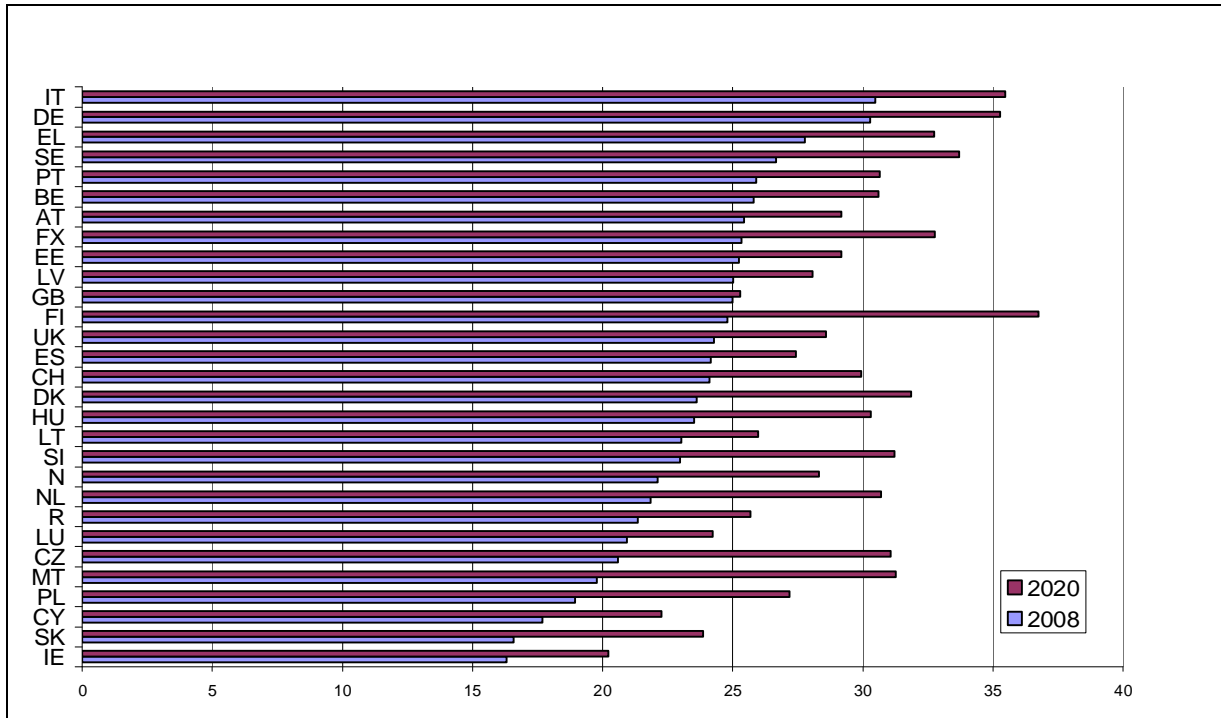
Joonis 2. Eesti rahvastiku soolis-vanuseline struktuur 2006 (Andmed: Eesti Statistikaamet)

Rahvastiku struktuuri muutused tulevikus - eakate ühiskond

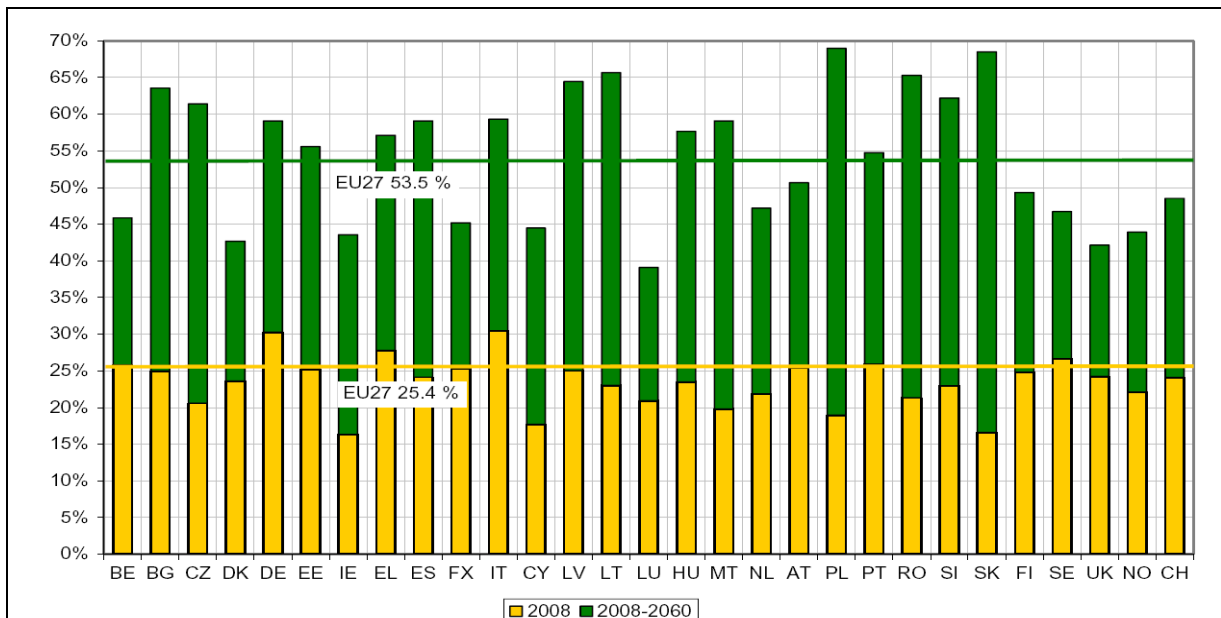
Eesti rahvastiku vanusstruktuur ja madal sündimus mõjutavad rahvastiku arvukust ja tööjõuturgu tulevikus. Eriti olulised muutused toimuvad pärast 2018. aastat. Sündimuse vähenemise ja keskmise eluea pikenemise tõttu iseloomustab Eestit pikemas perspektiivis, nagu ka teisi Euroopa riike, vananev ühiskond. Kuigi Eestis on juba praegu suhteliselt kõrge eakate määr, on selle muutus kuni 2020 aastani, madala eluea tõttu, siiski tagasihoidlik (Joonis 3). Kaugemas tulevikus jääb Eesti (Joonis 4, 5) keskmiselt vananevaks riigiks Euroopas, kuigi nooremate põlvkondade väiksem arvukus hakkab enam probleeme põhjustama. 2050. aastaks prognoositakse ühiskonna kõige arvukamaks vanusegrupiks inimesi vanuses 55–69 ning rahvastiku mediaanvanus kasvab 46. aastani (Leetmaa jt 2004).

Eesti Statistikaameti andmetel moodustasid 2008. aasta alguses kuni 20aastased kogu rahvastikust 22% ning 65aastased ja vanemad inimesed 17%. Statistikaameti prognoosi kohaselt (Rahvastik 2007) jääb kuni 20aastaste osa 2020 aastaks peaaegu samaks (22,5%),

aga üle 65 aastaste osa rahvastikust suureneb 18,5%ni. 2020 aastast alates muutuvad kõik rahvastikunäitajad siiski kiiresti oluliselt halvemaks.

Joonis 3. Eakate määr -2008 ja 2020 - 65 aastaste ja vanemate suhe 15-64 aastastesse
(Andmed: Giannakouris 2008)

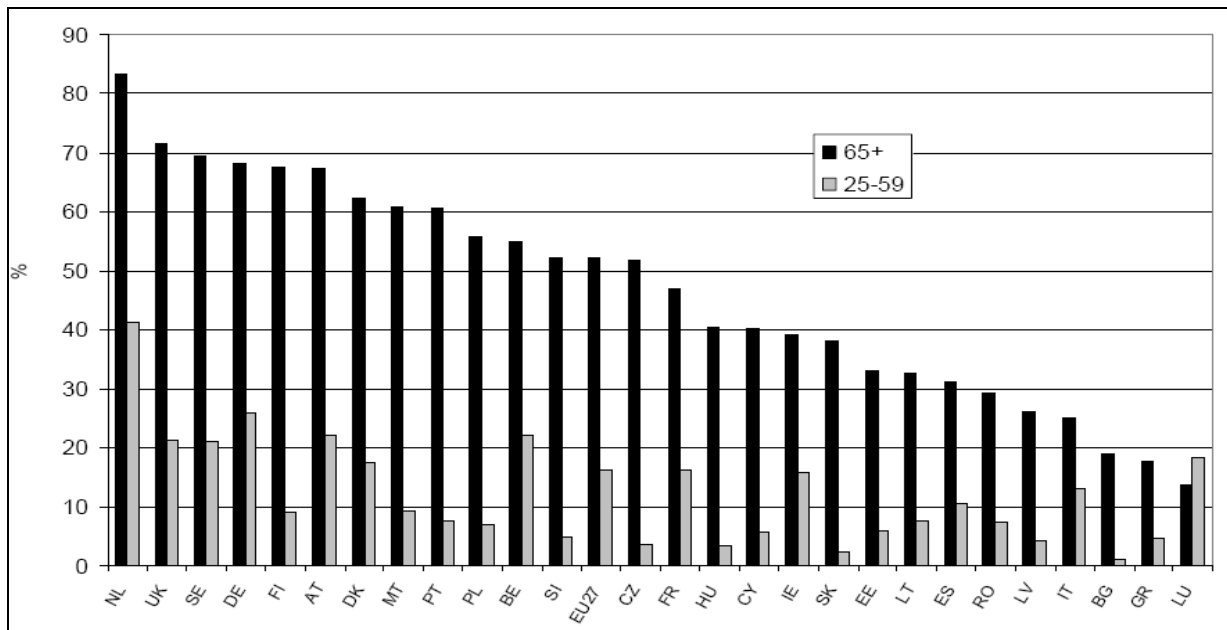
Joonis 4. Eakate määr 2008 ja 2060 - 65 aastaste ja vanemate suhe 15-64 aastastesse
(Allikas: Giannakouris 2008)

Joonis 5. Mediaanvanus 2008 ja 2060 (Allikas: Giannakouris 2008)

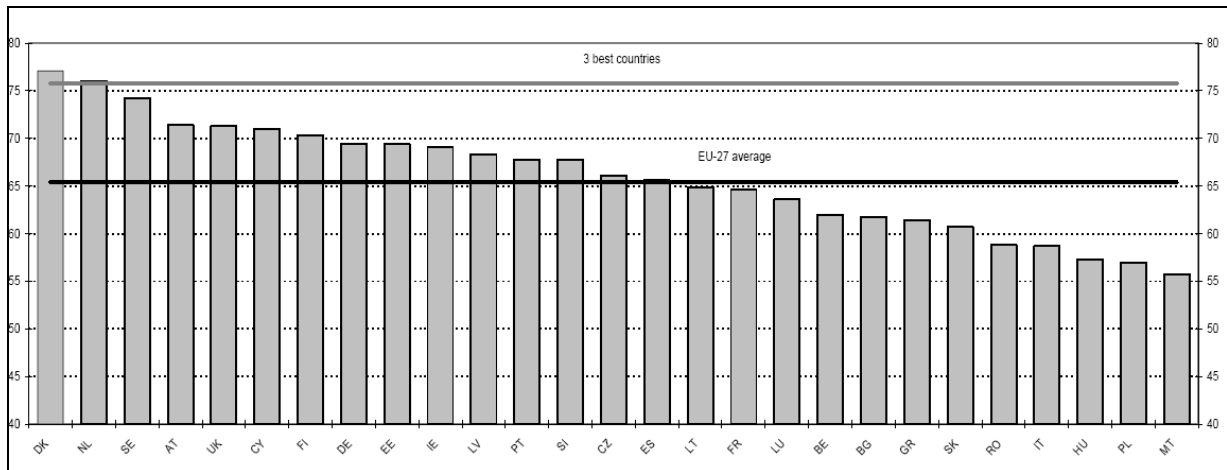
Rahvastiku vananemisega seoses soovitatakse (2nd 2008) riikidel rakendada järgmisi poliitika meetmeid:

1. Panna suuremat rõhku perepoliitikale ja lastega perede toetamisele;
2. Soodustada kõrgemat tööhõivet;
3. Viia läbi reforme, mis suurendavad töö efektiivsust;
4. Rakendada immigratsiooni ja lõimumispoliitikaid;
5. Kindlustada nendeks tegevusteks jätkusuutlik riigipoolne finantseerimine.

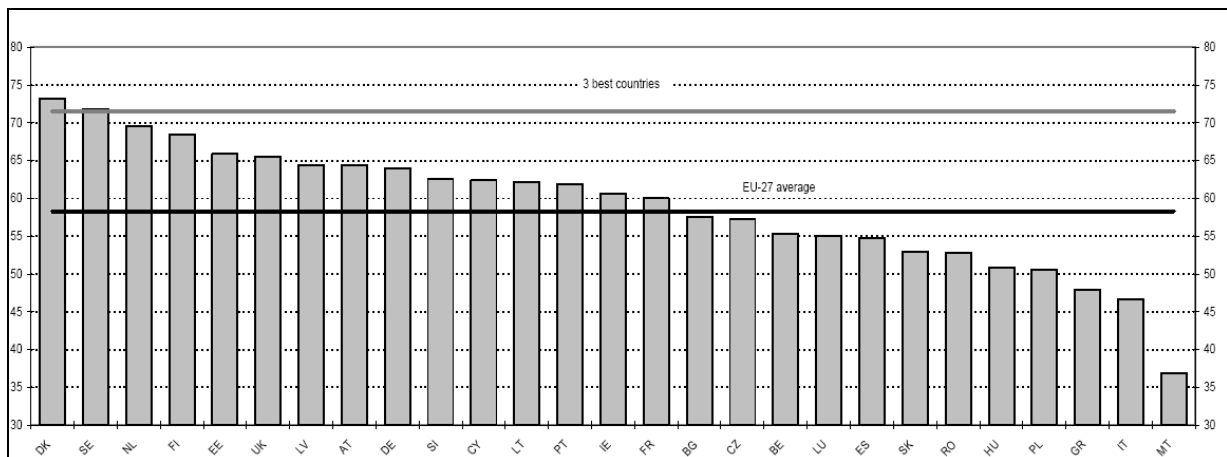
Joonis 6. Osaajaga töötajate osa alates 25. eluaastast (Allikas 2nd ... 2008)

Kuna Eestis on juba kuni 69aastaste inimeste tööhõive suhteliselt kõrge (Joonis 7), nagu ka naiste osalus tööturul (Joonis 8) ning osaajaga töötajate osatähtsus väike (Joonis 6), jäävad **lahendusteks eelkõige perepoliitika ja rändepoliitikaga seotud variandid**. Tööhõive suurendamiseks on asjakohased **tervisele suunatud investeeringud**, mis vähendaks haiguste ja töövõimetusega seotud probleeme. Eakate arvukuse suurenemine ühiskonnas võib kaasa tuua siiski üldise innovatiivsuse taseme vähenemise. Selle vältimiseks on oluline anda inimestele võimalikult mitmekülge ning parem haridus, sest parema haridusega inimesed säilitavad aktiivsuse ning innovatiivsuse kauem ning saavad ka isiklike probleemidega (sh tervis) paremini hakkama.

Joonis 7. 15-64 aastaste tööhõive (2007 Allikas: 2nd 2008)

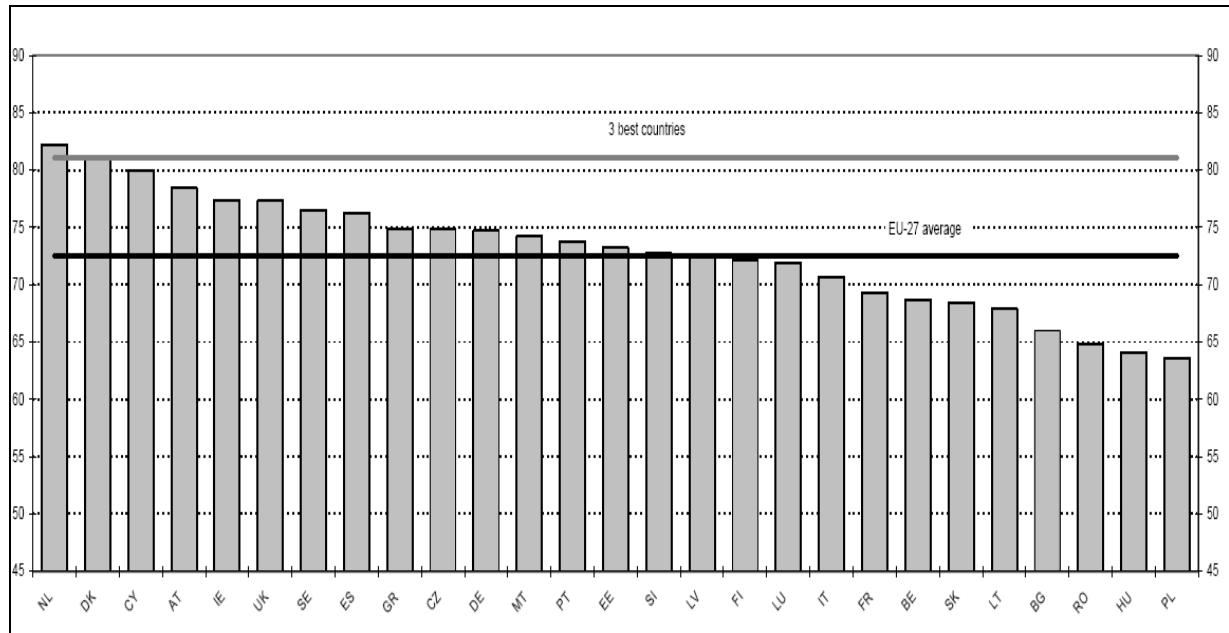
15-64 aastaste inimeste tööhõive Eestis on mõnevõrra kõrgem kui Euroopa Liidus keskmiselt (Joonis 7). See tuleneb eelkõige siiski Eesti naiste keskmisest kõrgemast tööhõivest (Joonis 8).

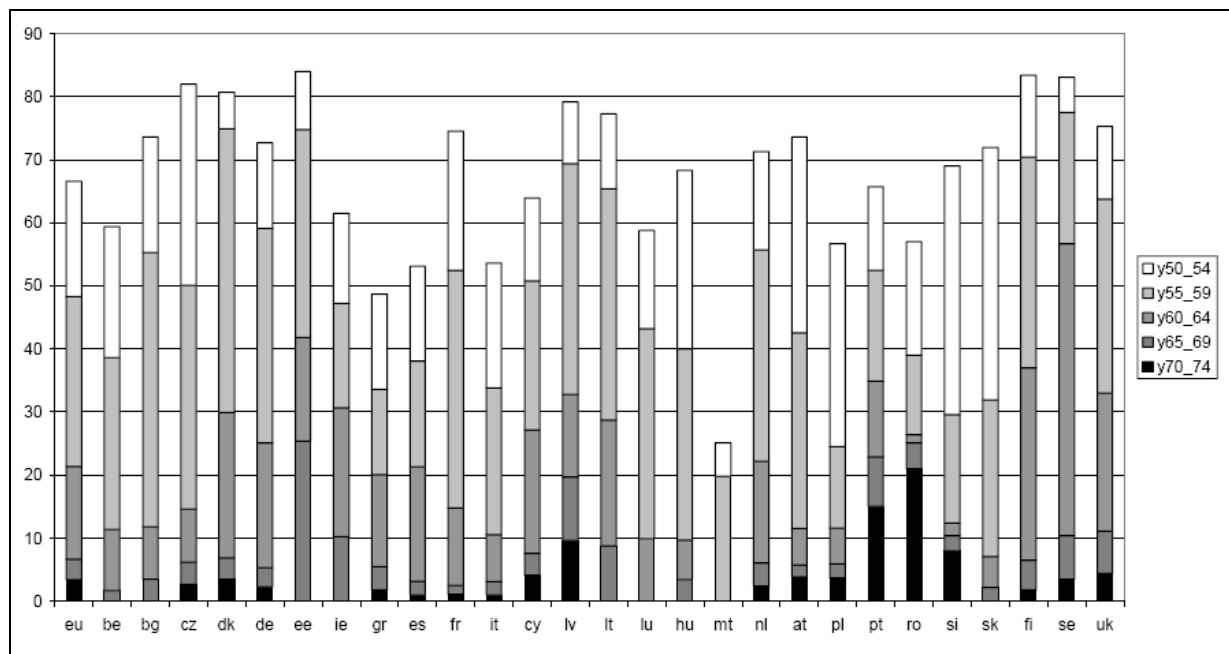
Joonis 8. 15-64 aastaste naiste tööhõive (2007 Allikas: 2nd 2008)

Naiste tööhõive näitajad on tänapäeval palju seotud perekultuuriga ning hoiakutega ühiskonnas. Uueks tendentsiks on, et kõrge sündimus ja tööhõive on pigem teineteist toetavad, kui välistavad. Eesti naised on suhteliselt kõrge tööhõivega, seda vaatamata suurele hariduse omandajate arvule, suhteliselt pikale lapsehoolduspuhkuse perioodile ning suurenevale

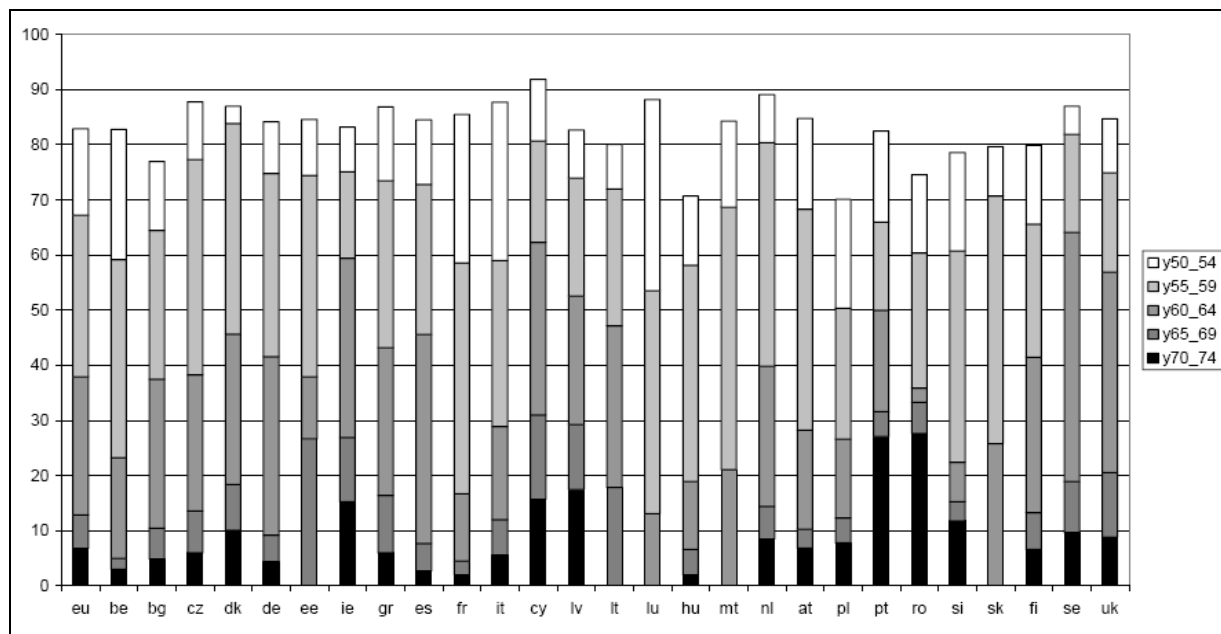
sündimusele. Lasteaiakohtade puuduse vähendamisel, töökohtade olemasolul oleks naiste valmisolek tööturul osaleda ilmselt isegi suurem. Selleks tuleb järjekindlalt siiski toetada meeste ja naiste ühiskonnas võrdse osaluse soodustamist ja kodu- ja tööelu stressivaba ühendamise võimalusi. Eesti meeste tööhõive on Euroopa keskmiste seas (Joonis 9).

Joonis 9. 15-64 aastaste meeste tööhõive (2007 Allikas: 2nd 2008)

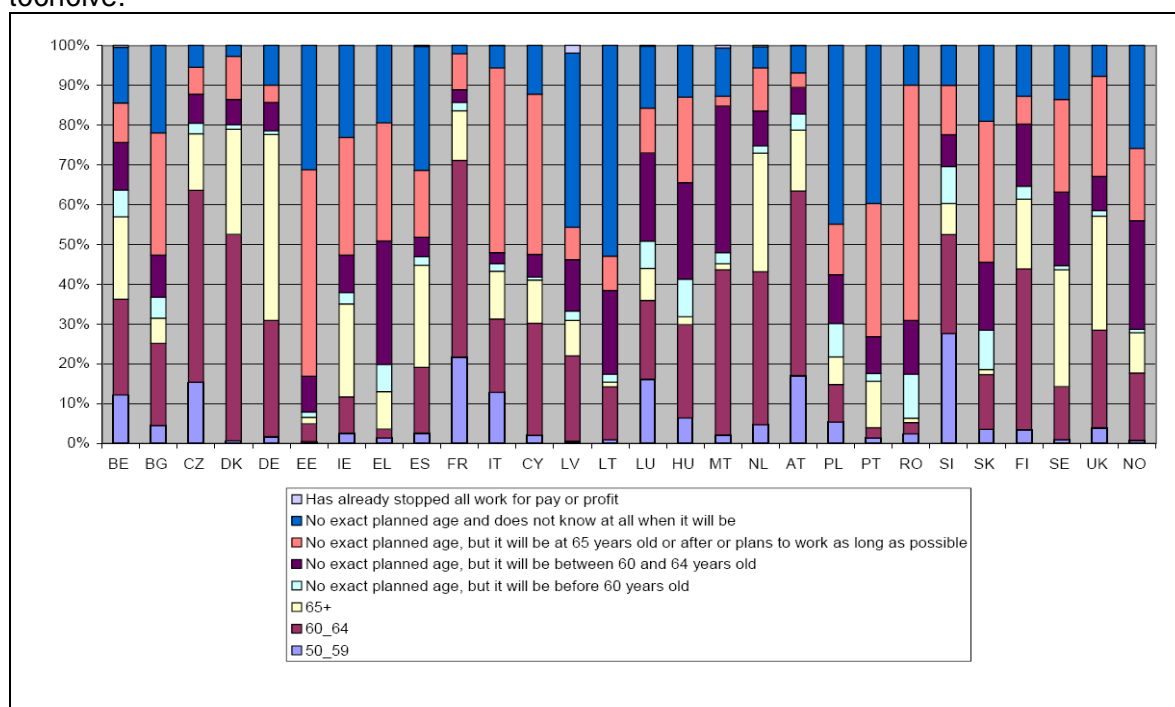

Joonis 10. 50aastaste ja vanemate pensionil olevate naiste töäjõus osalemise määr (Allikas: 2nd ... 2008)

Joonis 11. 50aastaste ja vanemate pensionil olevate meeste töajõus osalemise määr (Allikas: 2nd ... 2008)

Pensionile jäänud inimeste seas näeme Eestis (Joonis 10 ja 11), et naiste ja meeste tööhõive on suhteliselt sarnane. Eestis ei ole tavaks töötada üle 70 eluaasta, kuid kuni selle vanuseni ollakse, vaatamata vanusele, suhteliselt aktiivsed. Eriti tähelepanuväärne on naiste kõrge tööhõive.

Joonis 12. Töötavate inimeste pensioniea plaanid (Allikas: Transition... 2008)

Ka praegu töötavate inimeste pensioniplaanid ei anna põhjust muretsemiseks eakate inimeste vähese töötahte üle. Tähelepanuväärselt suur osa töötavatest inimestest seostab oma pensionile minemise vanust 65nda eluaastaga (Joonis 12).

Üldistest rahvastikualastest suundumustest tuleb arvestada veel

- a) inimeste rändelise mobiilsuse suurenemisega, sh rahvusvahelise rände aktiveerumisega;
- b) kooselu- ja perevormide mitmekesisumisega,

mis seab uued väljakutsed sotsiaalsele turvalisusele ning inimeste eluplaanidele.

Eesti peamiseks lahendamist vajavateks probleemideks lähiaastatel on siiski inimeste tervise ja perepoliitikaga seotud küsimused.

Ettepanekud rahvastikupoliitikaks

1. Kahaneva rahvastiku tingimustes tuleb paralleelselt tegeleda kõigi rahva arvu mõjutavate teguritega: sündimuse, eluea ja tervise ning rändeküsimuste lahendamisega.
2. Lähitulevikus on rahva arvukust mõjutamas kõige enam sündimus ja suremus, kuid kaugemas tulevikus on põhjendatud täpsemate rändepoliitika strateegiate läbivaatamine. Hiljemalt 2011 tuleb täpsemalt analüüsida Euroopa riikide rändepotentsiaali ja Eesti demograafilisi võimalusi ja vajadusi.
3. Edukas vananeva ühiskonna poliitika põhineb perepoliitikal ja ennetaval tervisepoliitikal. Eesti suurimaks demograafiliseks probleemiks 2008. aastal on inimeste nõrk tervis.
4. Demograafiline vajadus pensioniea poliitika muutmiseks ei saabu enne 2018 aastat.
5. Hariduspoliitika ei ole oluline mitte ainult tööjõuturul, vaid parem haridus on seotud ka inimeste parema tervise ja kõrgema aktiivsusega kõrges vanuses.
6. Riigi juhtimiseks ja rahvastikupoliitika kujundamiseks on oluline omada usaldusväärset ülevaadet rahvastikust. Sellel suunal tuleb kõige tähtsamaks pidada 2011 rahvaloenduse läbiviimist ja rahvastikuandmete kvaliteedi parandamiseks tehtavaid töid.

2. SÜNDIMUS

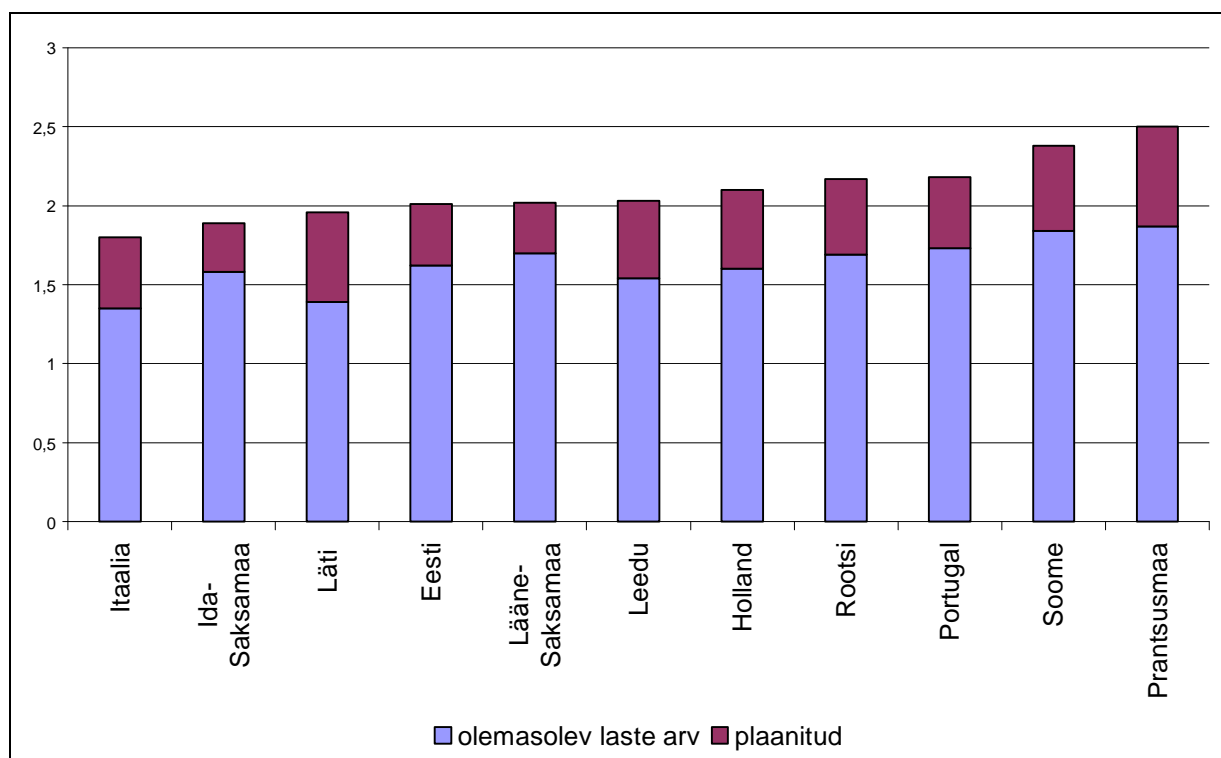
Pärast 1990. aastate alguse sündimuse väga järsku langust hakkas sündimus alates 1998. aastast taas kasvama (Tabel 1). Aastal 2007 oli Eesti summaarse sündimuskordajaga 1,64, mis on Euroopa keskmine näitaja.

Tabel 1. Elussünnid, surmad, loomulik iive, summaarne sündimuskordaja 1990–2007

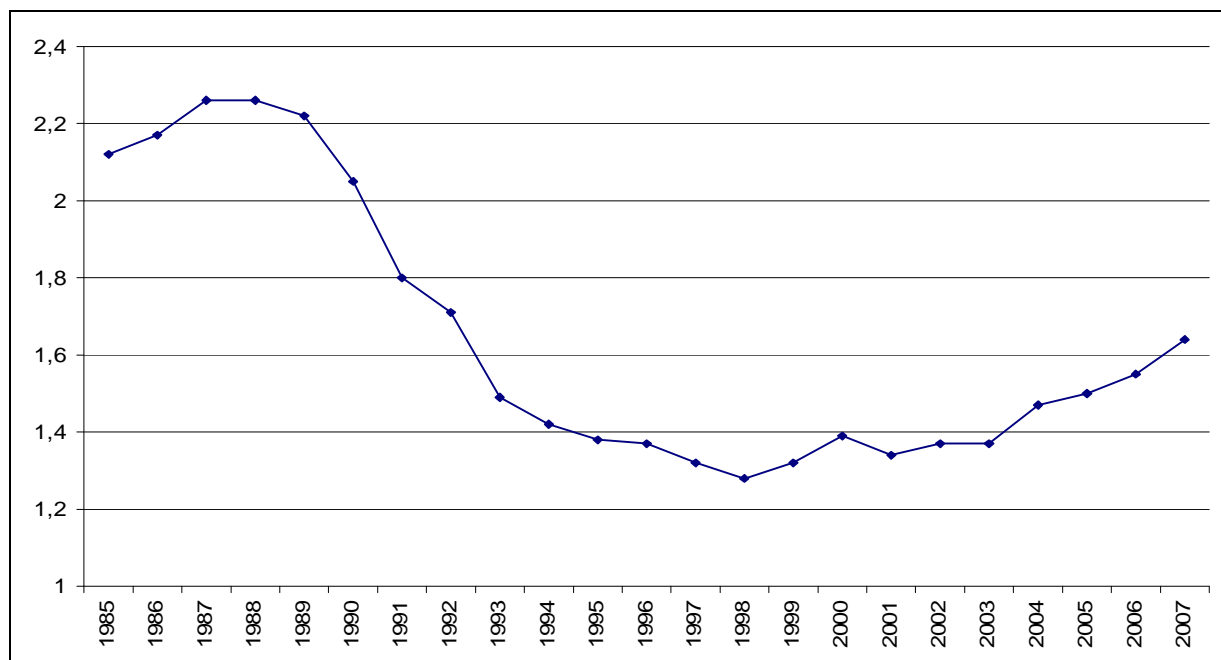
Aasta	Elussünnid	Surmad	Loomulik iive	Summaarne sündimuskordaja
1990	22304	19531	2773	2,05
1991	19413	19715	-302	1,8
1992	18038	20126	-2088	1,71
1993	15253	21286	-6033	1,49
1994	14176	22212	-8036	1,42
1995	13509	20828	-7319	1,38
1996	13242	19020	-5778	1,37
1997	12577	18572	-5995	1,32
1998	12167	19445	-7278	1,28
1999	12425	18447	-6022	1,32
2000	13067	18403	-5336	1,39
2001	12632	18516	-5884	1,34
2002	13001	18355	-5354	1,37
2003	13036	18152	-5116	1,37
2004	13992	17685	-3693	1,47
2005	14350	17316	-2966	1,5
2006	14877	17316	-2439	1,55
2007	15775	17409	-1634	1,64

Allikas: Eesti Statistikaamet

Muutusi sündimusnäitajates mõjutavad ressursid (sh perepoliitika), väärtused ning inimeste käitumise muutused. Sündide üldise võimaliku saavutatava taseme määrab tänapäeva ühiskonnas soovitud laste arv. Soovitud laste arv on Eestis olnud traditsiooniliselt üle kahe lapse inimese kohta. Kuigi paljudes riikides on see viimastel aastatel vähenenud, on Eestis laste väärtus püsinud veel suhteliselt stabiilsena (Joonis 13). Meeste hinnangud soovitud laste arvule ei ole erinenud oluliselt naiste omadest (Tiit ja Ainsaar 2002). Tartu Ülikooli Naistekliiniku 2004. aasta uuringu (Karro jt 2007) andmeil soovis 55% naistest kahte ning 27% kolme last.

Joonis 13. Soovitud ja tegelik laste arv mõnedes Euroopa riikides (Andmed: Eurobarometer 2006)

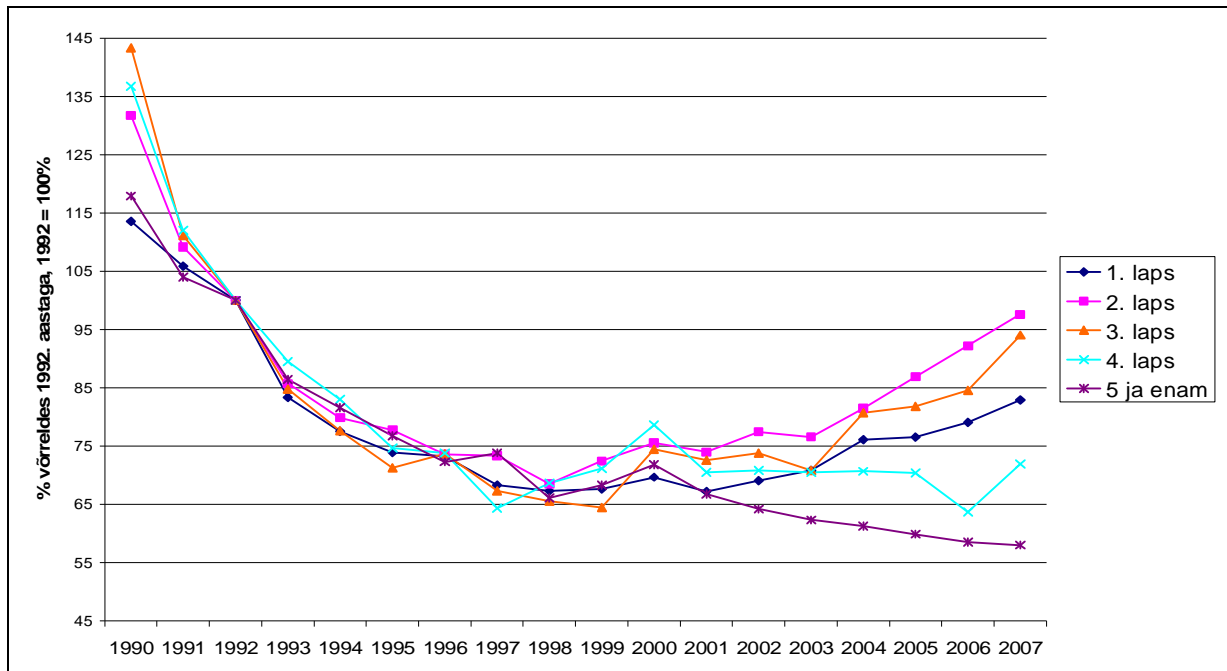
Joonis 14. Summaarne sündimuskordaja Eestis 1985- 2007 (Andmed: Eesti Statistikaamet)

2007. aastal oli summaarne sündimuse kordaja ühe naise kohta 1,65 (Joonis 14). Samaselt paljudele teistele Euroopa riikidele on sündimus viimastel aastatel ka Eestis tõusnud. Osaliselt võib seda lugeda vahepeal edasi lükatud sündide realiseerumiseks.

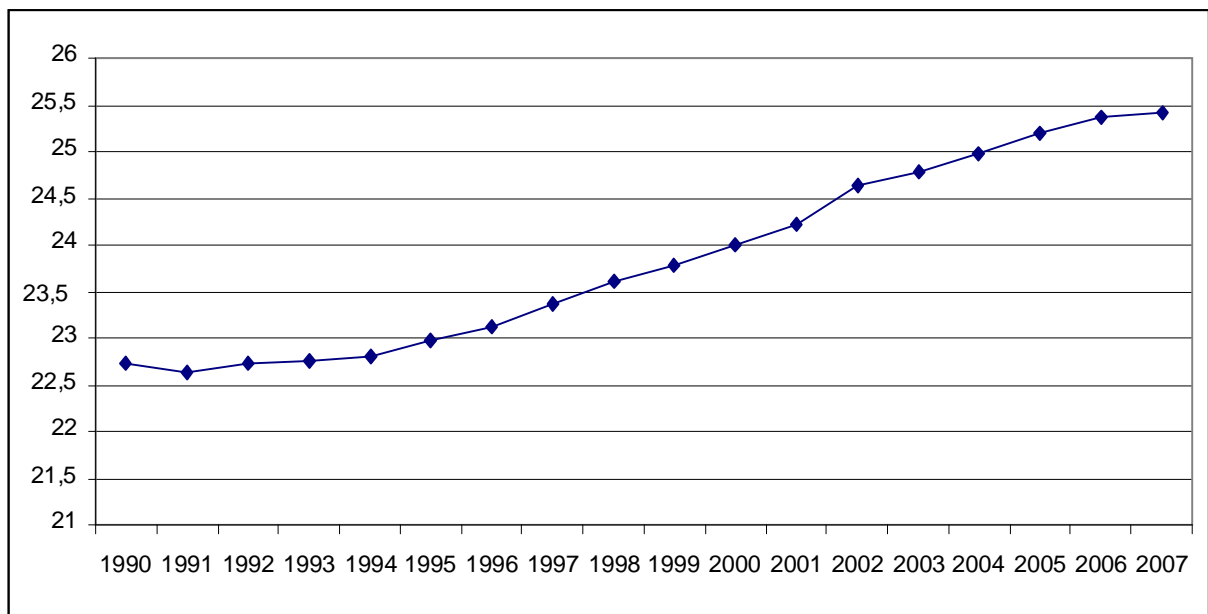
Absoluutarvudes sünnib Eestis kõige enam esimesi lapsi (ligi 50%), teise naise sündinuid on umbes 30% ja kolmandana umbes 10%. Järgnevad lapsed moodustavad veel väiksema osa kogu laste arvust. Ettevaatlikuks teeb tendents, et üldiselt suureneva sündimuse taustal on viimastel aastatel esimeste laste sündide arvukuse tõus jäänud suhteliselt tagasihoidlikuks (Joonis 15). Eelkõige kasvab teise naise ja kolmandana sündinud laste suhteline arvukus. Languse teel on ka neljanda ja enama lapse sünd, aga need sündid moodustavad siiski suhteliselt väikese arvu kõigist sündidest. **Esimeste laste suhteliselt väike arvukus üldiselt suureneva sündimuse taustal on siiski oluliseks ohu märgiks tulevases vähenevast sündimusest.** Juhul kui esimesi lapsi jääb väheks, ei saa tulevikus sündida ka teised ja kolmandad lapsed.

Keskmiselt sooviti nii 1999. kui ka 2004. aastal Eesti perre 2,3 last. Tegelikud summaarsed sündimuskordajad on soovitud laste arvust siiski oluliselt väiksemad. Väga suur vahe tegeliku käitumise ning soovitud laste arvu vahel viitab aga sündimust takistavatele teguritele. 1990-ndate keskel mõjutasid sündimust kõige enam majanduslikud ja eluaseme probleemid, pooleli olevate õpingud ning ebakindlus tuleviku suhtes (Tiit ja Ainsaar 2002). 2008. aasta uuring (Rahvastikuministri büroo 2008) lubab väita, et kõik need põhjused on endiselt olulised, kuid peamiseks takistuseks on mure laste hariduse pärast, soov näha riigi suuremat abi, ehk seega kindlustunne tuleviku suhtes.

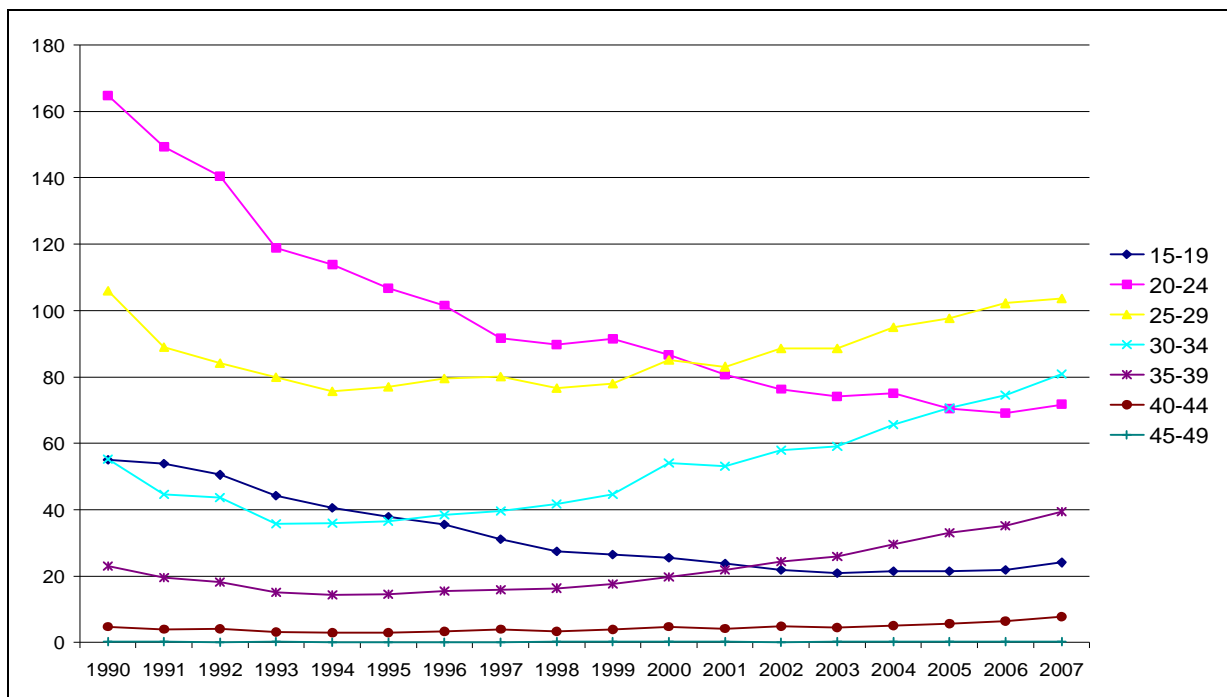
Jätkeb emade vananemine. Ema vanus esimese lapse sünnil hakkas kasvama 1990. aastatel ning see tendents jätkub. Töötasust sõltuvate meetmete osatähtsuse suurenemisel perepoliitikas, jätkub see suundumus ka tulevikus.

Joonis 15. Sündide arv laste sünnijärjekorra järgi peres 1992–2007, võrdlus 1992. aastaga. 1992 aasta = 100% (Allikas: Rahvastikuministri büroo)

Joonis 16. Ema keskmine vanus esimese lapse sünnil 1990–2007 (Allikas: Eesti Statistikaamet)

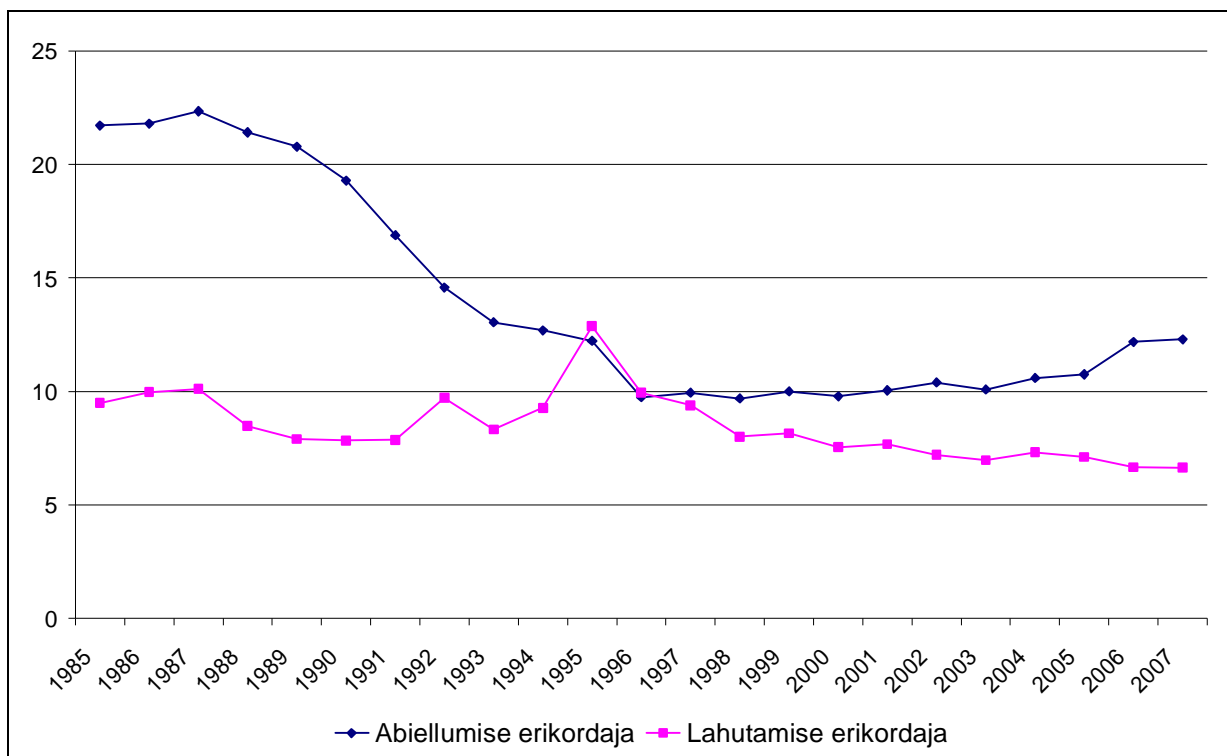
Joonis 17. Erinevas vanuses emasid vastavalt 1000 sama vanuse naise kohta 1990–2007 (Andmed: Statistikaamet)

2007. aastal oli naise keskmine vanus esimese lapse sünnil 25,42 aastat (Joonis 16). Jätkuvalt on kasvamas 25aastaste ja vanemate emade osatähtsus, samal ajal kui nooremate osa on

langusteel (Joonis 17). Võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega saadakse Eestis esmakordselt emaks siiski veel võrdlemisi noorelt. Näiteks Hispaanias, Itaalias, Saksamaal ja Suurbritannias on esmasünnitanu keskmine vanus üle 29 aasta (Valgma 2007). Kuigi vanemalt emaks saamise mõjude üle kogu sündimusele vaieldakse ning selles osas puudub ühine seisukoht, siis kindlasti suurendab hiline pereelu algus viljatuseprobleeme. Seega ei soodusta vanemalt vanemaks saamine tervikuna sündimust.

Paralleelselt emade vanuse tõusuga on tõusnud ka isade keskmine vanus – 28,1 aastalt 1992. aastal 31,3 aastale 2006. aastal (Eesti meditsiiniline...2007). Lapse saamise vanuse nihkumisel vanemasse ikka hakkavad tervise ja meeste enneaegse suremusega seotud asjaolud enam mõjutama ja sündimuskäitumist. **Riigi huvides oleks soodustada laste saamist ka vanuses 20-25.**

Eestis ei ole abieluline (ametlikult registreeritud) ja sündimuskäitumine omavahel eriti seotud. Siiski annab registreeritud abielu suurema kindlustunde ühiste laste kasvatamiseks ja ühiseks tulevikuks (Järviste jt 2008). Joonis 18 näitab kooselude registreerimise populaarsuse suurenemist viimastel aastatel. Lahutuste arv on mõnevõrra vähenenud, mis tuleneb osaliselt ka abielude registreerimise vähenemisest eelnevatel aastatel.

Joonis 18. Abiellumisi ja lahutusi 1000 16aastase ja vanema inimese kohta

3. TÖÖ, PERE, MAJANDUS

Perede majanduslik turvalisus mõjutab nii sündimust, tervisekäitumist kui ka rännet. Riigid, kus perepoliitika on tugevam, on lapsevanemate rahulolu vähem sõltuv sissetulekust, samuti on nad oma eluga suhteliselt enam rahul (Ainsaar 2008). Mõlema lapsevanema kindel sissetulek on parim vahend vaesuse ennetamiseks lastega peredes. Sissetulek ja töö mõjutavad oluliselt inimeste tervist ning rahvusvaheline ränne on eelkõige sõltuv riikide majandusnäitajatest. **Seetõttu võib majanduslangus tuua kaasa ka demograafilisi probleeme, kui ei võeta ette teadlikke samme nendest hoidumiseks.**

Eesti majanduses toimus kuni 2007 aastani rida positiivseid arenguid, mis mõjutasid ka demograafilist käitumist – vähenes töötuse määr, suurenes keskmine sissetulek. Koos elatustaseme üldise tõusuga paranes viimastel aastatel ka Eesti perede majanduslik elujärg ning tõusis sündimus. Siiski tuleb märkida, et kuigi kõikide leibkonnatüüpide sissetulekud on kasvanud, on eri koosseisuga leibkondade sissetulekute ning toimetuleku vahed siiski märkimisväärsed (Tabel 2).

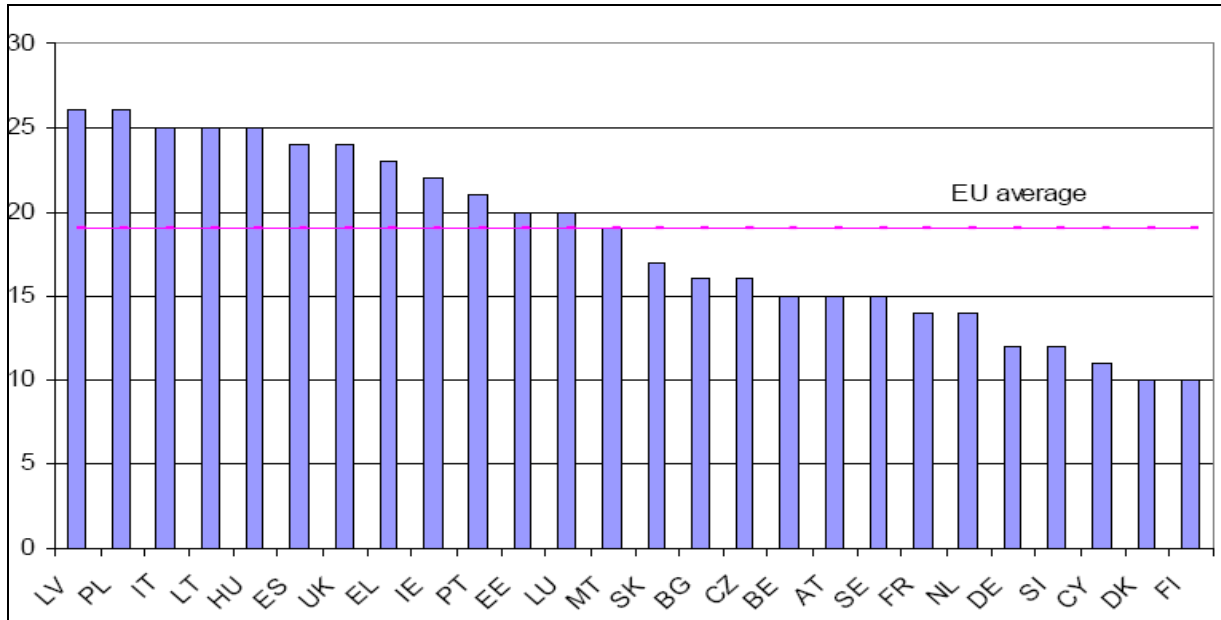
Tabel 2. Leibkonnaliikme netosissetulek kuus leibkonnatüübi järgi 1996–2006 (kroonides)

	1 täiskasvanu	2 täiskasvanut	1 täiskasvanu ja laps(ed)	2 täiskasvanut 1 lapsega	2 täiskasvanut 2 lapsega	2 täiskasvanut 3 või enama lapsega
1996	1768,8	1780,4	1050,9	1593,1	1300,6	1006,5
1997	1957,7	2091,2	1295,1	1743	1513,2	1138,7
1998	2292	2281,9	1410	2216,2	1718,5	1552,9
1999	2508,1	2392,1	1519,6	2153,4	2014,9	1347
2000	2519,8	2743,3	1658,9	2509,5	2006,2	1556,4
2001	2561,4	2833,2	1762,5	2546,6	2115,6	1910,4
2002	2829,4	2975,1	2106,4	2732,6	2525,3	2020,6
2003	3186,2	3379,1	2384,8	3148,6	2567,7	1873,6
2004	3233,7	3650,4	2300,5	3604,9	2981,5	2565,3
2005	3975,1	4242,4	2565	3902,9	3092,9	2417,3
2006	4687,8	5248,7	3125,8	5222,4	4027,2	3749,2
2007	5997,1	6193,6	3380,1	6207,3	4871,1	4030,3

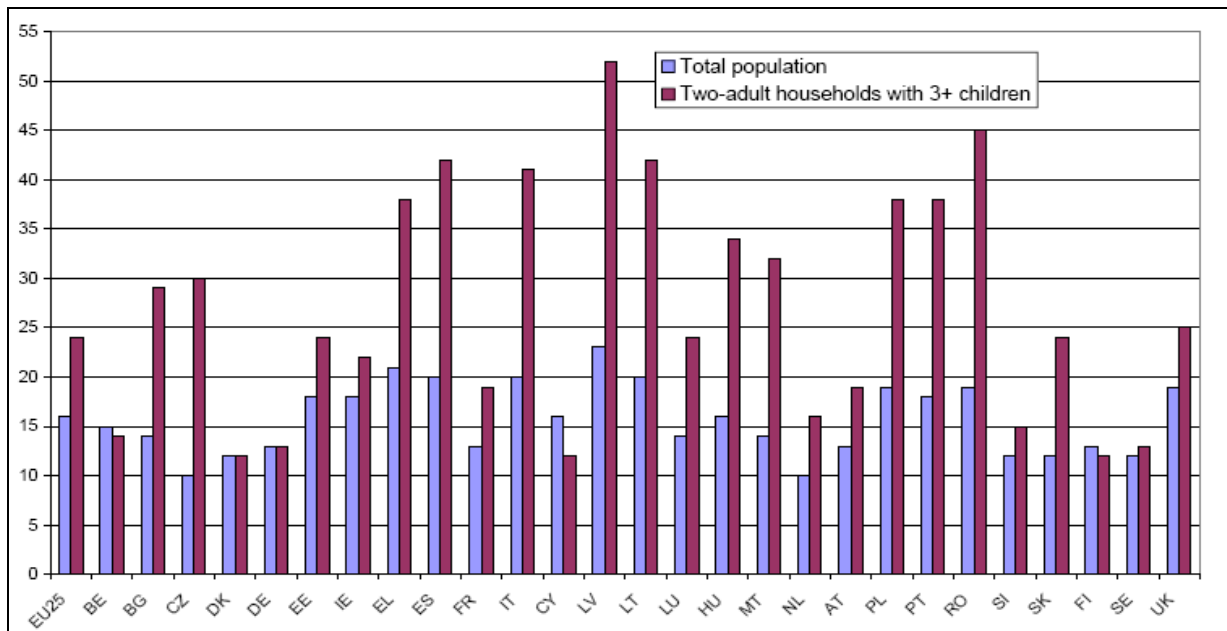
Allikas: Eesti Statistikaamet

Vanemate lapse saamise otsuseid mõjutavad majandusliku toimetuleku väljavaated. Eesti Statistikaameti andmeil ei ole märkimisväärsed erinevusi kahe lasteta täiskasvanu ning kahe täiskasvanu ja ühe lapsega perekondade sissetulekutes leibkonnaliikme kohta, kuid mida enam lapsi on peres, seda väiksemaks kahanevad sissetulekud ühe perekonnaliikme kohta. Võrreldes kõikide leibkonnatüüpide sissetulekuid inimese kohta, on kõige kehvemal positsioonil lasterikkad ja üksikvanemaga perekonnad. Vaesust mõõdetakse nii absoluutse kui suhteliste näitajatega. 2006. aastal elas allpool absoluutse vaesuse piiri iga kaheteistkümnnes leibkond ning 11% lastest (Sotsiaalvaldkonna ... 2008). Viimastel aastatel on lastega perede suhteline vaesuse määr siiski

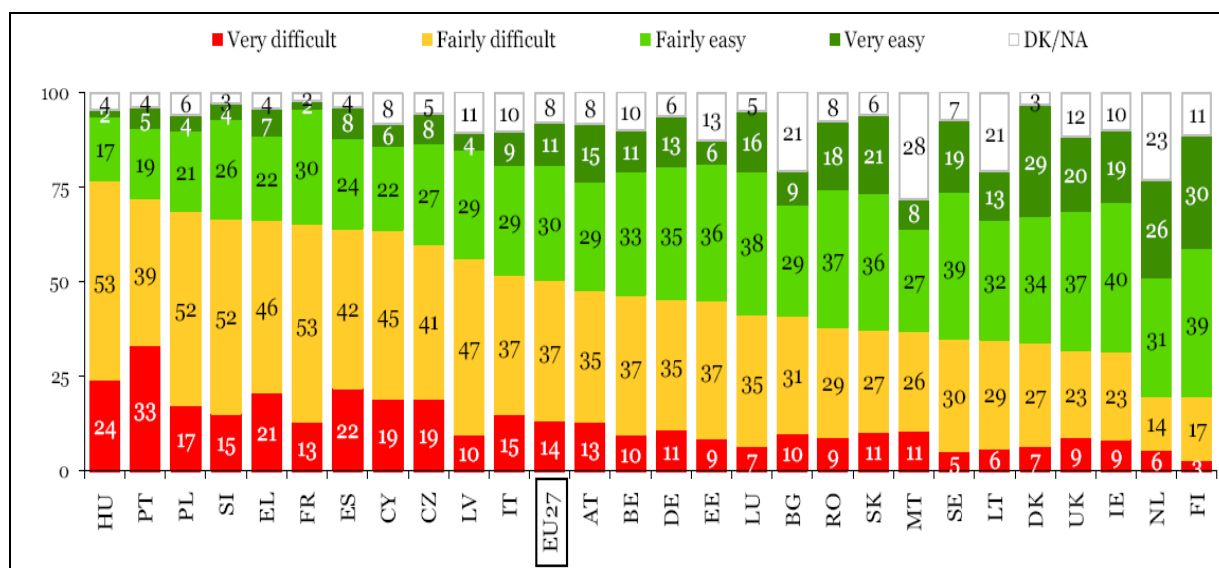
mõnevõrra langenud. Laste vaesusel ja perepoliitikal on tihed seos. Laste kasvatamiseks soodsaks keskkonnaks saab lugeda neid riike, kus üldise vaesuse ja lastega perede vaesuse vahel puuduvad erinevused, või lastega pered on väiksemas vaesusriskis. Kõige edukamad lastega perede vaesus vähendajad on suhteliselt universaalse ja tugeva perepoliitikaga riigid. **Eesti jääb laste vaesuse osas keskmiste riikide hulka** (Joonis 19).

Joonis 19. Lapsi suhtelises vaesuses (60% sissetulekute mediaanist 2006, Allikas: 2nd 2008)

Joonis 20. Suhteline vaesus keskmiselt ja kolme ja enama lapsega perekondades 2006 (Allikas: 2nd ... 2008)

Joonis 21. Kui raske on isiklikult kombineerida töö- ja pereelu (Allikas Eurobarometer 2008)

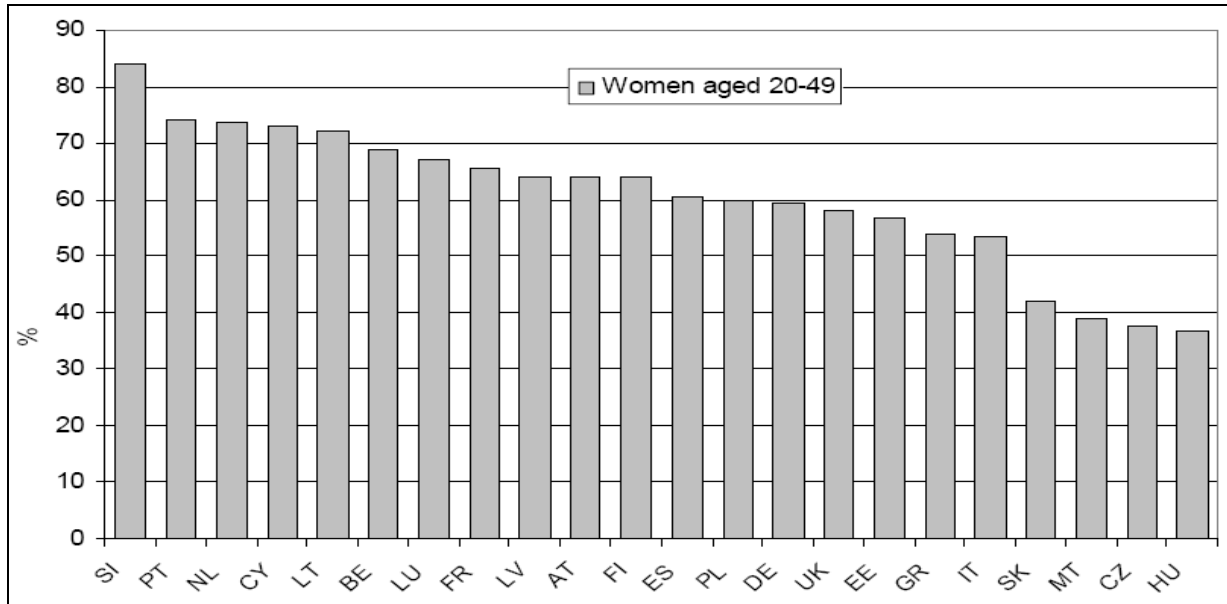
Peale üksikvanemaga perede, on toimetulekuraskusi kõige sagedamini lasterikkastel peredel. Eestis perepoliitika toetas 2008. aastal suhteliselt kõige enam lapse kohta lasterikkaid peresid (Maripuu ja Ainsaar 2008), seetõttu pole ka lasterikaste perede vaesus nii suur kui paljudes teistes riikides. Samas on Eestis oluliselt vähenemas neljandate ja suurema sünnijärjekorraga laste sündimus, mis viitab eelselektioonile – lapsi muretsevad järjest enam pered, kes suudavad nii palju lapsi ka kasvatada. Eesti riigi eesmärgiks peaks siiski olema tulemus, et lasterikaste perede vaesuse tase on võrdne või väiksem riigi keskmisest vaesuse tasemest, nii nagu Belgias, Taanis, Saksamaal, Küprosel, Soomes või Rootsis (Joonis 20).

Töö- ja pereelu ühitamine on muutunud üheks rahvastikupoliitika prioriteetseks valdkonnaks nii Eestis kui ka mujal maailmas. Konflikt töö- ja pereelu vahel võib olla suureks ohuks nii sündimusele kui ka lapsevanemate, eriti naiste toimetulekule. **46% eestimaalastest leidis 2008. aastal, et töö ja pereelu ühitamine on neile raske** (Joonis 21). Euroopa Liidu riikidest oli soomlastel ja hollandlastel kõige vähem raskusi töö ja pere ühendamiseks, samal ajal kui ungarlased ja portugallased tunnetasid kõige suuremaid probleeme.

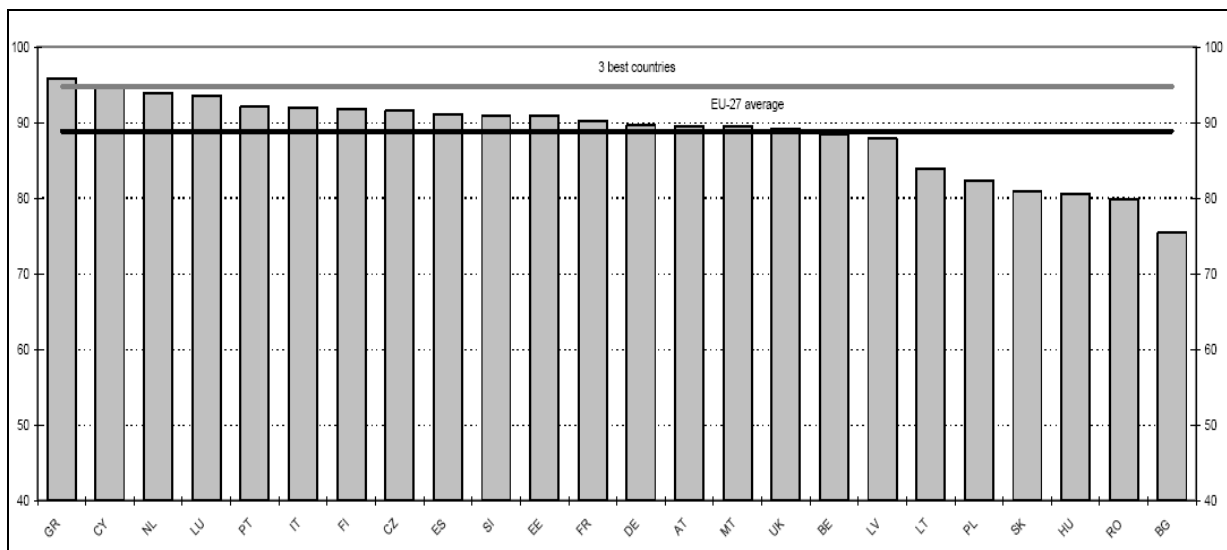
20-49 aastastest vähemalt ühe alla 6-aastase lapsega emadest töötas Eestis 2007. aastal alla 60% (Joonis 22), mis on Euroopas pigem tagasihoidlik tulemus. Põhjusteks võib olla suhteliselt pikk vanemapuhkus, kõrge sündimus viimastel aastatel, mille tõttu on enam väikeste lastega emasid kodus, suur (üli)õpilasemade osa ning päevahoiu kohtade puudus. Isade tööhõive oli ligi 90%, mis on Euroopa keskmine näitaja (Joonis 23).

Töö- ja pereelu ühitamine on probleem eelkõige siis, kui vanematel on tugev motivatsioon nii töötada kui ka perekonna eest hoolitseda. Eestis ei ole naiste ja meeste tööhõives väga suuri erinevusi ning enamik peresid ei saa endale majanduslikel kaalutlustel kodust pereema lubada. Samuti näitavad uuringud, et töötamine on enamiku Eesti inimeste, kaasa arvatud naiste jaoks oluline ning sellest ei soovita loobuda ka siis, kui perekonna rahaline olukord seda võimaldaks. Naiste osakaal, kes sooviksid majandusliku kindlustatuse korral tööst loobuda, on aastate jooksul vähenenud. Uurimuse „Naine, perekond ja töö“ andmeil oli selliseid naisi 2000. aastal vähem kui neljandik (23%) (Hansson 2001). Sotsiaalministeeriumi tellitud soolise võrdõiguslikkuse seire kinnitab, et 2003. aastal oli naisi, kes partneri piisava sissetuleku korral

koju jääksid, 18% ning 2005. aastal vaid 10% (Järviste 2006). Meestest sooviks samadel tingimustel tööst loobuda vaid 2%.

Joonis 22. Naiste tööhõive, kellel on kodus vähemalt üks alla 6-aastane laps (2007, Allikas 2nd... 2008)

Joonis 23. Meeste tööhõive, kellel on kodus vähemalt üks alla 6 aastane laps (2007, Allikas 2nd... 2008)

Riikide seas, kus paljud väikeste lastega naised töötavad on need, kus töötamine on suhteliselt lihtne (Holland, Luksemburg) ja need, kus see on keeruline (Sloveenia, Portugal, Küpros, Läti, Prantsusmaa). Riikide seadusandlus ja ka ühiskonna hoiakud aitavad ühendada tööd ja pereelu ning soodustavad või ei soodusta lastega inimeste konkurentsivõimet tööturul.

Kui reaalse tööhõivega on Eestis probleeme suhteliselt vähe, siis hoiakutes naiste ja meeste töö- ja koduelu jagamise on tunda ohu märke. Kindlasti on osaliselt tänane kõrge inimeste tööhõive põhjustatud majanduslikust vajadusest töötada. Seega annavad küsimused ideaalse valikuvabaduse puhul ülevaate olukorrast, kuhu Eesti oleks suundumas suurema majandusliku jõukuse tingimustes. Nii uskus 2006. aastal ligi 30% naistest ja 35% meestest, et naiste kohaks on ideaaljuhul kodus laste eest hoolitsemine (Eurobarometer 2006). Meestele annaks eelisõiguse naise eest majanduslike raskuste puhul töökohta saada siiski vaid 13% eestimaalastest. Globaliseeruvast individuaalses maailmas on kõige kindlamad individuaalsed kindlustussüsteemid, seega on laste kasvatamisega seotud ebavõrdsuse vähendamiseks võimalus kas (a) tunnustada laste kasvatamise tööd võrdselt muu tööga individuaalsetes kindlustuskeemides; (b) töötada meeste ja naiste võrdse palga- ja kodutöö jagamise suunas, koos suurema toetusega lastega peredele lasteta perede arvelt.

Üldiselt räägitakse töö- ja pereelu ühitamise puhul kolmest probleemsest valdkonnast – kodutööde jagamine, lastehoid ning palgatöö. Et tulla edukalt toime nii lapsevanema, elukaaslase kui ka töötajana, peavad vanematevahelised kohustused kõigis neis sfäärides olema jagatud õiglaselt.

Lapsehoid kui vanem töötab

Eesti perepoliitika üldiselt soosib lapsevanemate töö- ja pereelu ühitamist. Seadus tagab, et kodusele lapsevanemale säilib endine töökoht kuni lapse 3-aastaseks saamiseni. Samuti pakub vanemahüvitise seadus vanematele turvalise võimaluse tööelust taanduda, kindlustades koju jäävale vanemale endise sissetuleku 1,5 aastaks. Alates 2007. aasta septembrist muudeti vanemahüvitise maksmist ka paindlikumaks. Kui varem said isad hüvitist taotleda alles lapse 6-kuuseks saamisest alates, siis nüüd on võimalus isadel koju jääda, kui laps on saanud vähemalt 70 päeva vanuseks.

Isad on seadusega tagatud võimalust emaga lapsehoolduspuhkust jagada siiski väga tagasihoidlikult kasutanud. Siiski on viimase paari aasta jooksul kasvanud nende isade hulk ja nende osakaal vanemahüvitist saanud vanemate hulgas, kes on teatud perioodiks lapsega koju jäänud. Kui 2005. aastal oli selliseid isasid 88 (kokku 0,9% vanemahüvitise saajatest), siis 2007. aastal juba 319 (2,5% vanemahüvitise saajatest). Alates 2008. aastast võivad isad ema rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal või kahe kuu jooksul pärast lapse sünni kasutada kahe nädala pikkust isaduspuhkust. Kui 2007. aastal oli täiendava lapsepuhkuse tasu isadele 66 krooni päevas, siis alates 2008. aastast tasustatakse puhkus isa palga ulatuses. See peaks väärtustama nii isade rolli perekonnas kui ka julgustama neid pärast lapse sünni mõneks ajaks koju jääma.

Isade vähest huvi vanemahüvitise kasutamise vastu võib ühest küljest kindlasti seletada traditsiooniliste soorollide püsimisega, mis kujutab „head isa“ eeskätt tubli leivateenijana. Isade ajalist panust lastekasvatuse ei peeta traditsiooniliselt nii tähtsaks kui emade puhul. Teisalt puudutab otsus, kes lapsega koju jääb, tervet perekonda ning seetõttu tuleks põhjusi, miks isad lapsehoolduspuhkust nii harva välja võtavad, vaadelda komplekselt ehk lähtudes nii isast kui ka emast. Poliitikauuringute keskuse Praxis uuringu „Isad ja lapsehoolduspuhkus Eestis“ autorite (Karu jt 2007) andmeil võib kojujäämise otsuse tegemisel välja tuua samm-sammulise protsessi:

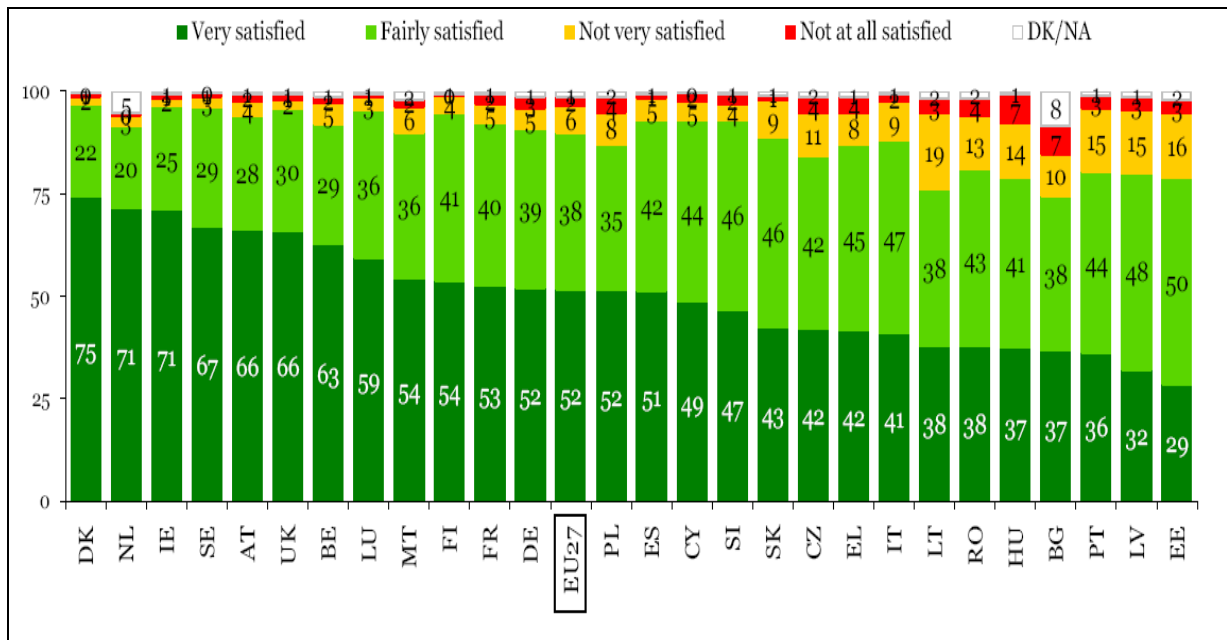
1. **Isade teadlikkus sellest, et neil on õigus lapsehoolduspuhkusele.** Paljud mehed ei tea, et isad üldse saavad vanemahüvitist kasutada, ning peavad seda automaatselt vaid emadele määratuks.

2. **Mehe kojujäämine kui reaalne alternatiiv naise kojujäämisele.** Isegi juhul, kui mehed on teadlikud oma õigusest lapsega koju jääda, käsitlevad nad seda enamasti põhimõttelise, mitte reaalse võimalusena ning välistavad selle mõtte pikemalt erinevaid võimalusi kaalumata.
3. **Peresised argumendid ja kokkulepe naisega.** Juhul, kui vaid üks vanem saab lapsega koju jääda, ei mängi isade kojujäämisel rolli ainult see, kas mees soovib, vaid ka see, kas ema on nõus „loovutama“ isale õiguse ise lapsehoolduspuhkusele jääda. Isade kojujäämise otsuse kaalumisel on tähtsad kindlasti mõlema vanema õpingute, töökoha ja sissetulekuga seotud aspektid. Peale majanduslike tegurite mängivad olulist rolli vanemate arusaamad sellest, kes ja kuidas peaks lapsi kasvatama, et tagada lapse heaolu. Vähetähtsad pole ka emotsionaalsed põhjused, vajadus rutiinist välja astuda, soov kogeda midagi uut (vt argumente lähemalt tabelist 3).

Tabel 3. Meeste kojujäämise poolt- ja vastuargumendid

Poolt	Vastu
Naine soovib tagasi tööle/kooli minna	Laps vajab rohkem ema (imetamine)
Naine vajab kodus abi	Hirm lapsega toimetuleku ees
Soov lapsega koos olla	Materiaalsed kaalutlused
Rahaliselt on kasulikum isal koju jääda	Hirm karjääri ohustada, tööd kaotada
Soov tööst vaheldust saada	Töökohustused, kohusetunne tööandja ees
	Ema soovib ise koju jääda
	Hirm kaotada materiaalne iseseisvus
	Hirm ühiskondliku hukkamõistu ees

Allikas: Karu jt 2007

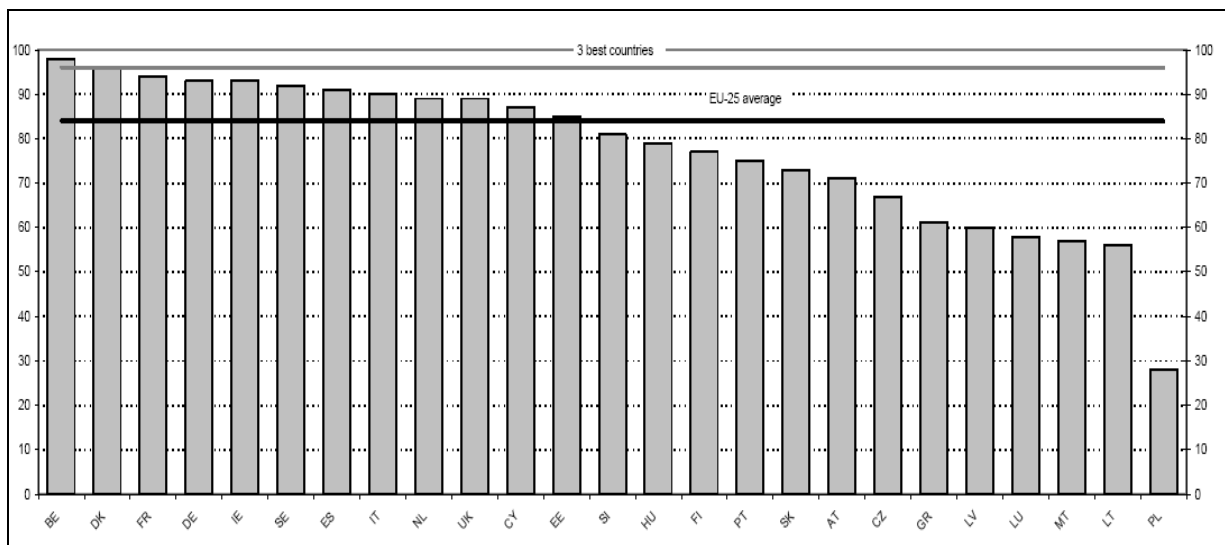
Joonis 24 . Rahulolu pereeluga (Allikas: Eurobarometer 2008)

Lisaks isade tähtsusele väikese lapse eest hoolitsemisel, on perede psühholoogilise toimetuleku jaoks oluline ka ühine panus majapidamistöösse. Siiski näitavad uuringud (Rämmer 2008), et Eesti inimesed otsustavad töö üle valikul eelkõige töökoha kindluse ning palga järgi, ning tunduvalt vähem selle põhjal, kas see sobib pere-eluga. Seetõttu pole ka imestada, et eestimaalased on eurooplaste seas kõige vähem rahul oma pere-eluga (Joonis 24). Muidugi ei pruugi olla pere- elu rahulolu mõjutav tegur vaid töö ja pere kombineerimine, vaid olulise panuse annavad ka peresuhted ja suhtlemine. **Seetõttu on oluline eestimaalaste pere-elu parandamiseks pöörata suuremat rõhku inimese- ja perekonnaõpetusele koolis.**

Üldiselt on enam oma pereelu rahul nooremad, enam haritud ning muidugi need, kellel on partner ja parem majanduslik olukord.

Laste päevahoid

2006. aasta eurobaromeetri tulemused näitavad, et vaid igal viiendal eestimaalasel on võrgustik inimestest, kelle poole abi saamiseks pöörduda. Lapse hoidmise puhul loodetakse eelkõige päevahoiu teenusele, mis on ka seadusega vanematele lubatud. Viimastel aastatel on Eestis suurenenud laste hulk ja osatähtsus päevahoius (Eesti Statistikaamet). Sündide arvu suurenemisega lähiaastatel suureneb lasteaia kohtade vajadus veelgi. Eestis käib ligi 90% kolmeaastastest ja vanemates lastest lasteaias. See on Euroopas Liidus suhteliselt keskmine tulemus (Joonis 25).

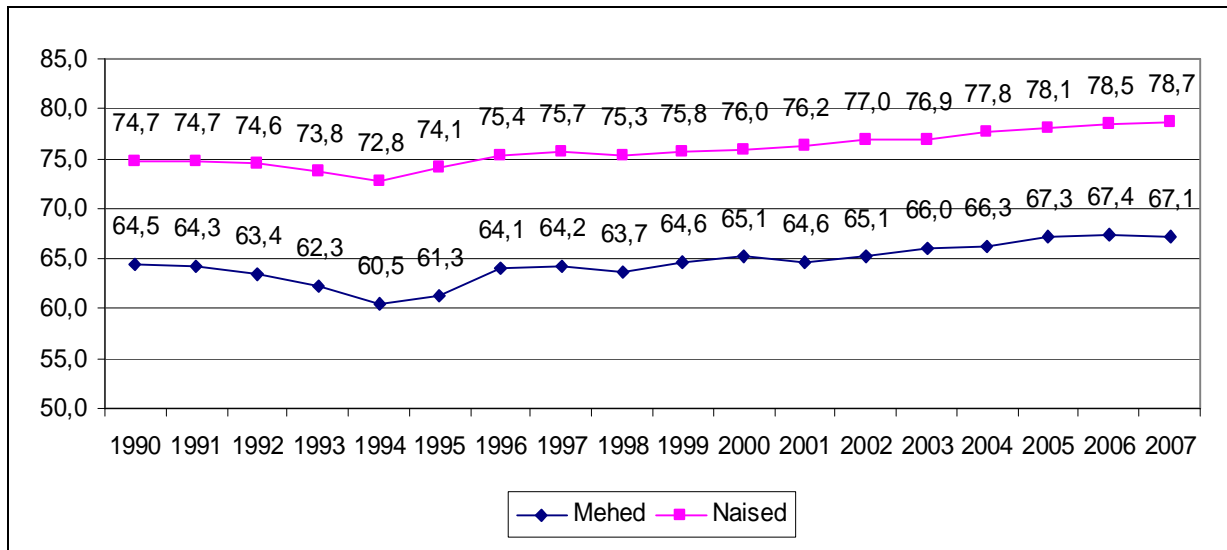

Joonis 25. Lapsi päevahoius vanuses 3 kuni kohustusliku koolieani (2006, Allikas: 2nd... 2008)

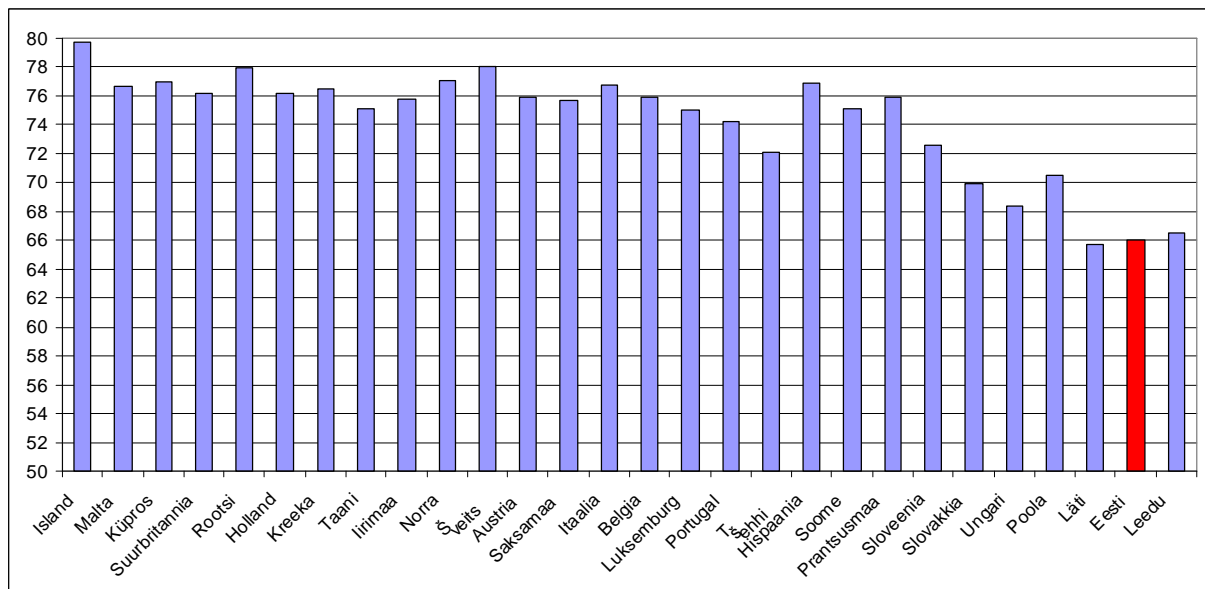
Peamiseks lasteaedadega seotud probleemiks on regionaalne lasteaia kohtade puudus. Ligi 40% omavalitsustes tuleb vanematel oodata lasteaia järjekorras (Ainsaar ja Soo 2008). 60% eestimaalastest väidab, et lasteaia kohtade olemasolu mõjutab ka nende otsust lapsi saada (Eurobarometer 2006). Samas näitavad riikidevahelised võrdlused (2nd ... 2008), et nendes riikides, kus on parem päevahoiu teenuse kättesaadavus, on ka suurem sündimus.

4. TERVIS

2007. aastal oli Eesti naiste keskmine eluiga pikem kui kunagi varem – 78,7 aastat. Meeste eluiga isegi langes mõnevõrra, võrreldes 2006. aastaga, ning oli 67,1 aastat. Kuna meeste eluiga on aeglasemalt pikenenud kui naiste eluiga, on sellest tulenevalt **suurenenud veelgi vahe meeste ja naiste keskmise eluea vahel.**

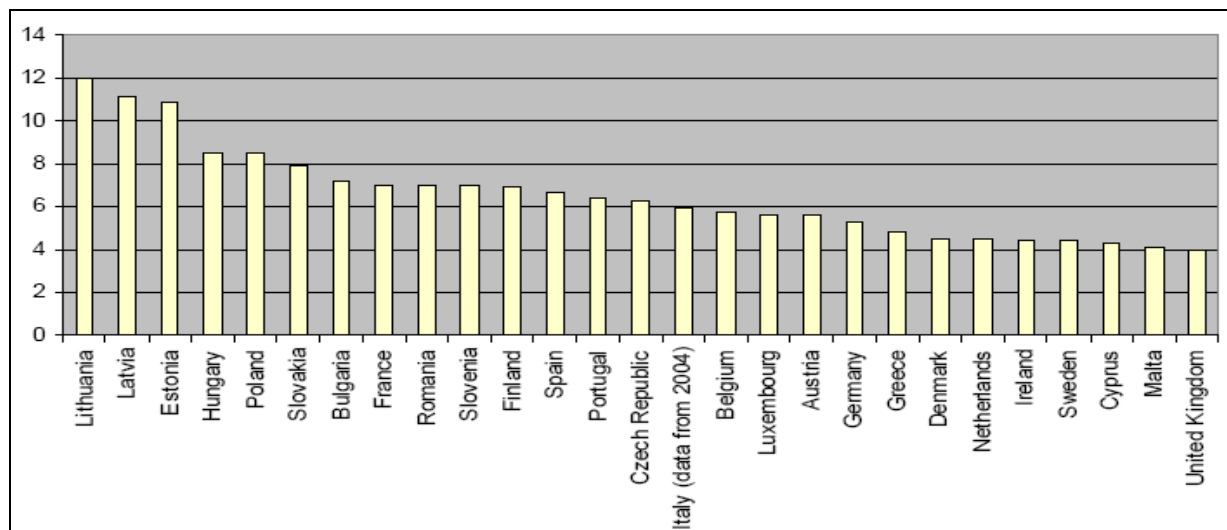
Joonis 26. Meeste ja naiste oodatav keskmine eluiga 1991–2007 (Andmed: Eesti Statistikaamet)

Joonis 27. Meeste oodatav keskmine eluiga sünnil Euroopa riikides 2006 (Andmed: Eurostat)

Eesti naiste ja meeste oodatav keskmine eluiga sünnimomendil on 18 aastaga umbes kolme aasta võrra pikenenud (Joonis 26). Alates Eesti taasiseseisvumisest oli lühim oodatav eluiga nii meestel kui ka naistel 1994. aastal. Rahvastiku tervisenäitajate märgatavat halvenemist 1990ndate aasta alguses seostatakse eelkõige üleminekuaja raskustega ja alkoholitarbimise suurenemisega (Denissov 2007).

Eesti elanike keskmine eluiga on tunduvalt lühem kui enamikus Euroopa Liidu riikides, eriti meestel. Euroopa Liidus edestab Eesti meeste keskmise eluea poolest vaid naaberriike Lätit ja Leedut (Joonis 27). Samuti on muret tekitav suur sooline lõhe naiste ja meeste oodatavas keskmises elueas. Kas selles näitaja osas moodustavad Balti riigid oma rühma (Joonis 28). Keskmiselt elavad naised 12 aastat Eestis meestest kauem. Eelkõige on niivõrd suur erinevus põhjustatud suhteliselt noorte meeste kõrgest suremusest eksogeensete surmapõhjuste tagajärjel. Kuid meeste suremus noores eas on ka teistel põhjustel kõrgem kui Euroopas keskmiselt.

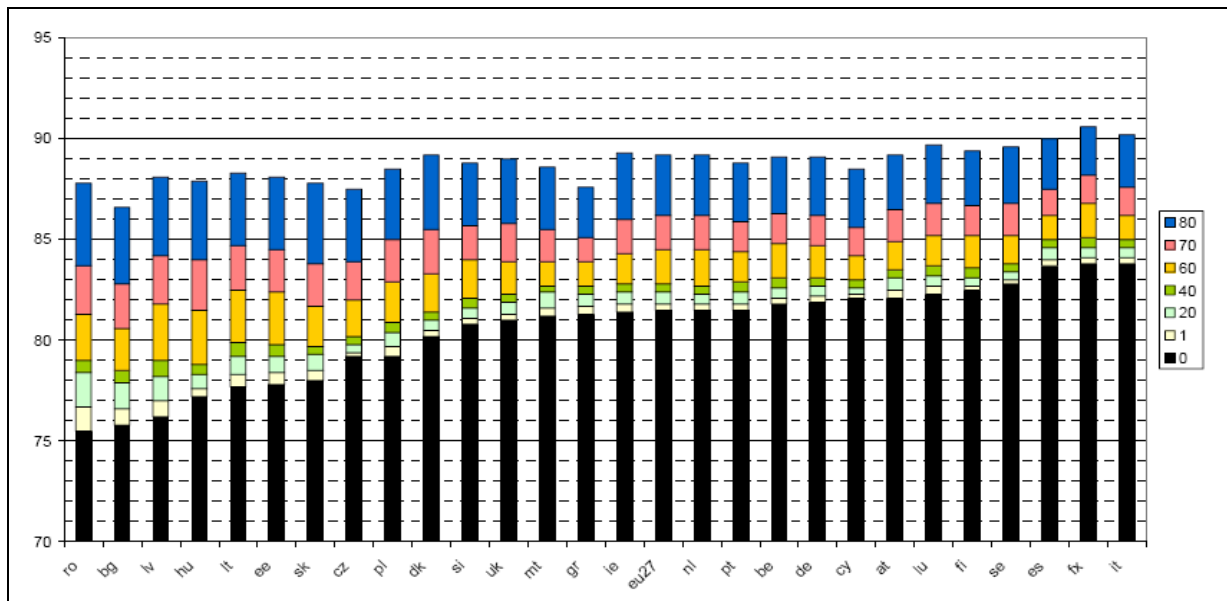

Joonis 28. Meeste ja naiste keskmise eluea vahe (Allikas: 2nd 2008)

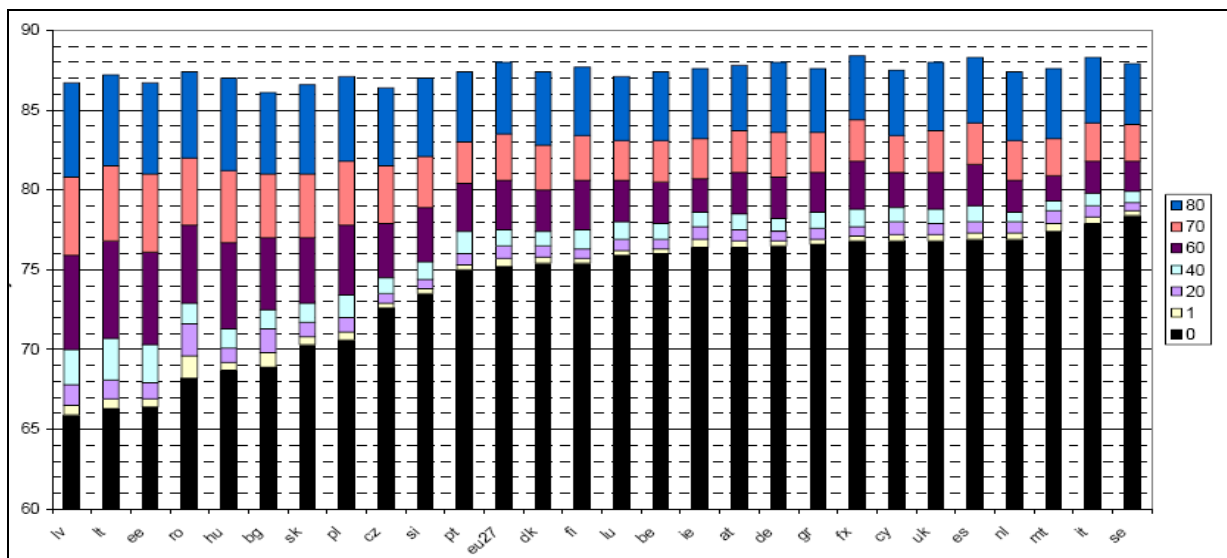
Joonised 29 ja 30 näitavad meeste ja naiste oodatavat eluiga erinevates vanustes. Juba 80aastaseks elanud meeste ja naiste keskmised elu pikkused erinevad vähem kui sünnil, seda nii Euroopas kui Eestis. Samuti on väikesed erinevused riikide vahel. Peamine eluea erinevuste allikas erinevates riikides on suremus enne 60ndat eluaastat. Nii elab 60aastaseks saanud Eesti mees keskmiselt veel 76aastaseks ning Eesti naine 82aastaseks.

Peamised surmapõhjused on Eestis läbi aastate olnud vereringeelundite haigused (meestel 658 juhtu 100 000 inimese kohta, naistel 689), järgnevad pahaloomulised kasvaja (meestel 317 juhtu 100 000 inimesest ja naistel 222) ja välispõhjused (meestel 205 juhtu 100 000 inimesest ja naistel 47). Otseselt alkoholi ja uimastite tõttu sureb 31 mees 100 000 mehest aastas, naistest 9 100 000 naise kohta.

Joonis 31 näitab meeste surma põhjuste jaotust erinevas vanuses. Kuni 40nda eluaastani on domineerivad välistest teguritest mõjutatud suremus. Vereringe elundite haiguste osa eakamate seas surma põhjustena on tähtsad nii meestel kui naistele. Ka suremus kasvajatesse suureneb alates 40ndast eluaastast nii meestel kui naistel.

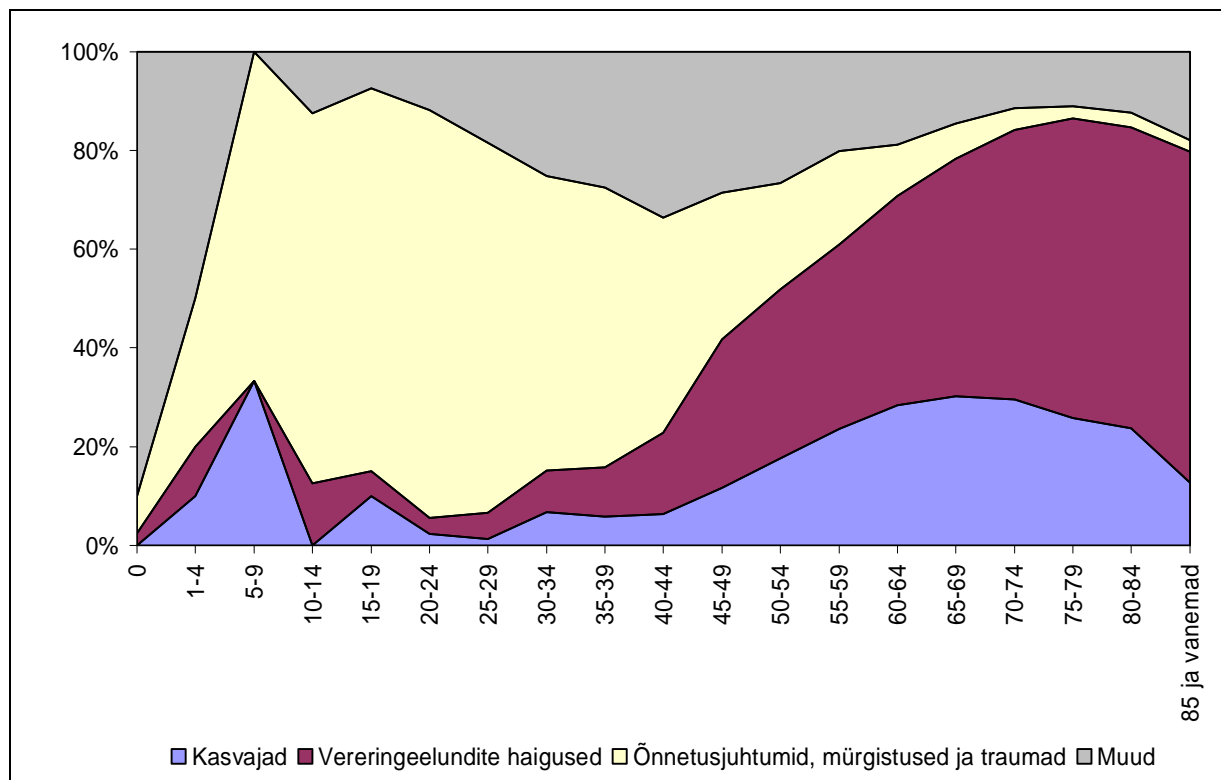

Joonis 29. Oodatav eluiga erinevas vanuses, naised 2004 (Allikas: 2nd 2008)

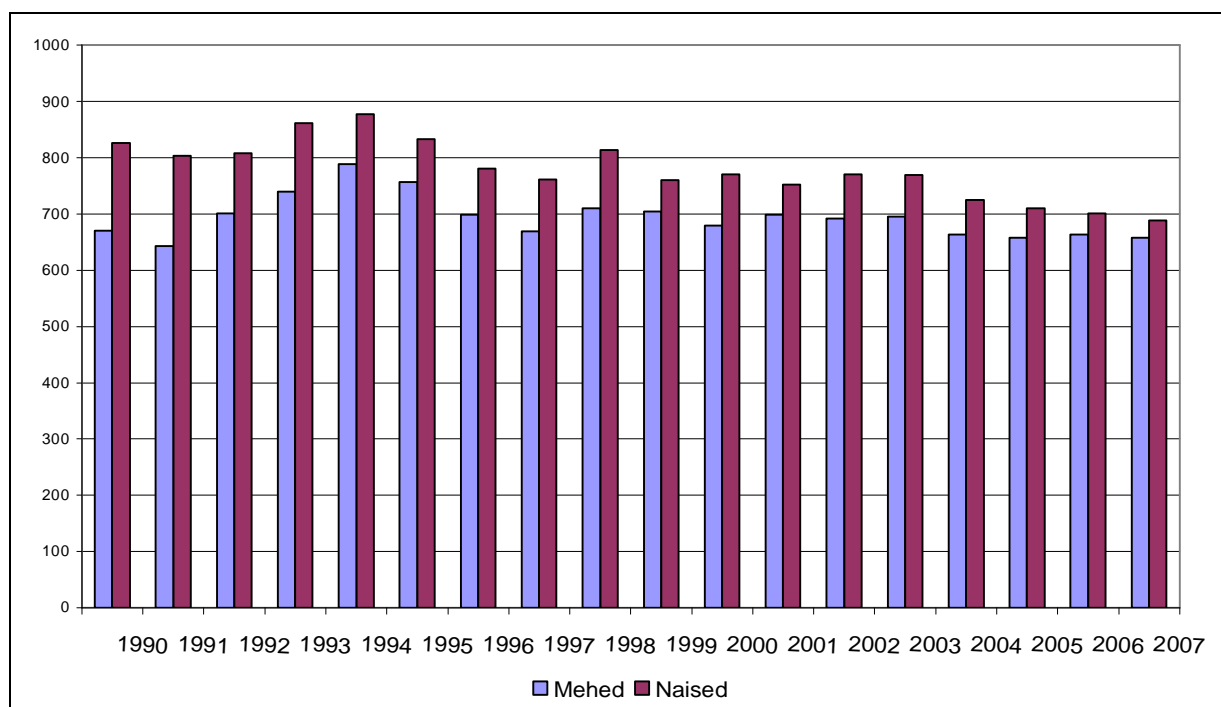

Joonis 30. Oodatav eluiga erinevas vanuses, mehed 2004 (Allikas: 2nd 2008)

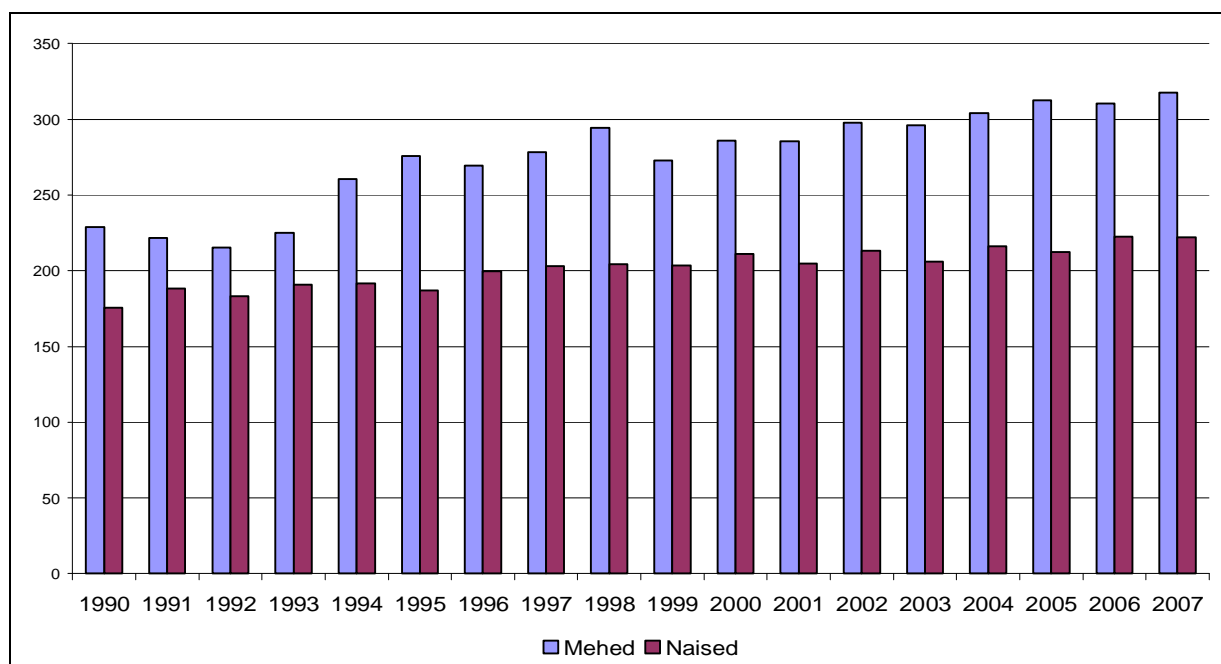
Viimastel aastatel näitab naiste suurem vereringe elundite haigustesse vähenemise tendentsi (Joonis 32), kuid on meeste seas suhteliselt stabiilne. Pahaloomuliste kasvajate tõttu suurem suureneb (Joonis 33), seda eriti meeste seas. Meeste suurem õnnetuste ja tapmistest tõttu 2007. aastal oli suurem kui 2006. aastal. Naiste seas välistest teguritest tingitud suurem 2007. aastal vähenes (Joonis 34).

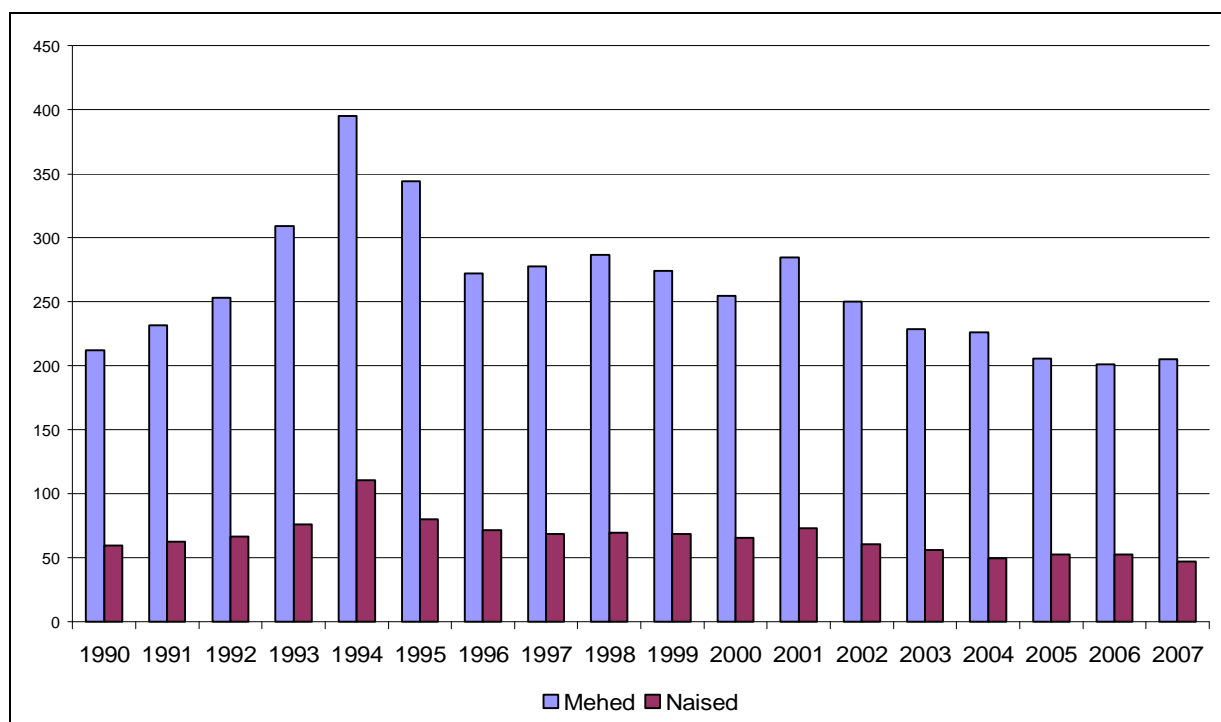
Joonis 31. Meeste surma põhjused vanuseti 2007 (Andmed: Eesti Statistikaamet)

Joonis 32. Suremus vereringe elundite haigustesse 1990–2007 100 000 inimese kohta (Andmed: Eesti Statistikaamet)

Joonis 33. Suremus pahaloomulistes kasvajatesse 1990–2007 100 000 inimese kohta (Andmed: Eesti Statistikaamet)

Joonis 34. Suremus õnnetuste, tapmiste tõttu 1990–2007 100 000 inimese kohta (Andmed: Eesti Statistikaamet)

Kõige tähelepanuväärsemalt on kasvamas meeste suurem hingamiselundite ja kopsuvähki. 2006. aasta tervisekäitumise uuringu andmeil olid 41% meestest ja 20% naistest igapäevasuitsetajad. Juhusuitsetajaid oli nii meeste kui ka naiste seas umbes 7%. Igapäevasuitsetajaid oli selgelt kõige enam madalama haridustasemega naiste ja meeste hulgas. Alg- või põhiharidusega 25–54-aastastest meestest suitsetavad regulaarselt rohkem kui pooled ning umbes 40% naistest. Naiste ja laste tervishoidu silmas pidades on murettekitav, et võrreldes 1990. aastatega on pidevalt suurenenud nende naiste arv, kes tunnistavad, et nad raseduse ajal suitsetasid. 1992. aastal oli neid 3%, 2002. aastal 7,8% ja 2006. aastal juba 8,7% (Eesti meditsiiniline ... 2007).

On leitud, et üks peamisi faktoreid, mis Eestis suuremuse mõjutab, on **alkohol** (Leinsalu 2004). Eesti Konjunkturiinstituudi andmeil tarbisid Eesti elanikud 2006. aastal 12 liitrit absoluutalkoholi elaniku kohta, mida oli 9% enam kui 2005. aastal (arvestatud on turistide kohapeal tarbimist, kuid mitte nende kaasaostetud alkoholi) (Alkohol... 2008). Tervise Arengu Instituudi 2007. aastal tehtud „Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2006“ kohaselt esinevad väga suured erinevused meeste ja naiste alkoholitarbimises. Igapäevaseid alkoholitarbijaid on naiste seas kõigis vanuserühmades alla protsendi, aga 35–44-aastastest meestest tarbib alkoholi iga päev tervelt 15% ning vanemaealistest meestest peaaegu iga kümnes. Üle ühe korra nädalas tarbib alkoholi 38% meestest ja 13% naistest. Alarmeeriv ei ole aga mitte ainult meeste alkoholitarbimise sagedus, vaid ka väga suur kogus. Peaaegu iga viies mees joob kord nädalas korraga ära vähemalt kuus alkoholiannust ning 8% 35–44-aastastest meestest teeb seda iga päev.

Alkoholi ülemäärane tarbimine suurendab paljude haiguste ja vigastuste riski ja võib põhjustada nii psüühilisi haigusi, sisehaigusi (näiteks maksa- ja südamehaigused) kui ka surmaga lõppevaid mürgistusi. Eesti puhul on olulised surma põhjused nii alkoholitarbimisega seotud vigastussurmad (näiteks joobeseisundi tagajärjel toimunud liiklusõnnetused) kui ka tapmised ja enesetapud. Eesti Statistikaameti andmeil on viimase kümnendi jooksul alkoholismi, alkoholimürgistuste ja alkoholi põhjustatud maksahaiguse tagajärjel elu kaotanud ligi 4500 inimest, peamiselt tööealised 15–65-aastased mehed (Denissov 2007). Meeste suuremuse alkoholi tõttu on kolm korda suurem kui naistel ning viimase 10 aasta jooksul on kahekordistunud tööealiste meeste otseselt alkoholi tarvitamisest tingitud suuremuse.

Sotsiaalsed erinevused ja tervis

Mitmete riikide uuringud näitavad, et parema sotsiaal-majandusliku staatusega ühiskonnarühmade väljavaated elada võimalikult pikk, haigusvaba ja terviseriketest tingitud piiranguteta elu on suurem kui madala sotsiaal-majandusliku staatusega rühmadel. Ka Eestis surevad vaesemad ja vähem haritumad varem, kannatavad sagedamini mitme tervisehäire käes, käituvad sagedamini tervist kahjustavalt ning neil on kehvem juurdepääs arstiabile (Kunst jt 2002, Leinsalu jt 2003). Kehva tervisega elanikkond on kahtlemata takistavaks teguriks riigi arengule. EUROSTATi andmeil jääb praegu Eesti meeste ja naiste tervena (terviseriketest tingitud piiranguteta) elatud eluiga Euroopa keskmisele tasemele üsna märgatavalt alla. Naiste oodatav tervelt elatud eluiga oli 2005. aastal 52,2 aastat (ELi keskmine 66 aastat) ning meestel 48 aastat (ELi keskmine 64,5 aastat). Seega kimbutavad eestlasi tervisehädad juba enne pensioniikka jõudmist.

Reproduktiivtervis

Pikka aega on Eestis abortide arv ületanud sündide arvu. Ajavahemikul 1991–2007 on abortide üldarv märkimisväärselt vähenenud, samuti on oluliselt muutunud abortide ja elussündide

suhtarv (Tabel 4). Kuni 2000. aastani ületas abortide arv sünnituste arvu. Esimest korda soovisid naised rohkem sünnitada kui rasedusi katkestada uue sajandi algul: aastal 2000 oli 100 elussünni kohta 97,5 indutseeritud aborti. Viimaste aastate jooksul on see näitaja pidevalt vähenenud ning 2007. aastal tehti 100 sünni kohta 56 aborti. Võrreldes Põhjamaadega on see arv siiski suur, näiteks Soomes jäi abordimäär juba 1990ndate algul 15–19 piiresse (Part jt 2007).

Tabel 4. Legaalselt indutseeritud abordid 1991–2007

	Abortide arv	Abortide arv 100 elussünni kohta
1991	26 470	136,4
1992	25 803	143
1993	23 284	152,7
1994	19 784	139,6
1995	17 671	130,8
1996	16 887	127,5
1997	16 615	132,1
1998	15 798	129,8
1999	14 503	116,7
2000	12 743	97,5
2001	11 653	92,2
2002	10 834	83,3
2003	10 619	81,5
2004	10 074	72
2005	9 610	67
2006	9 378	63
2007	8 883	56,3

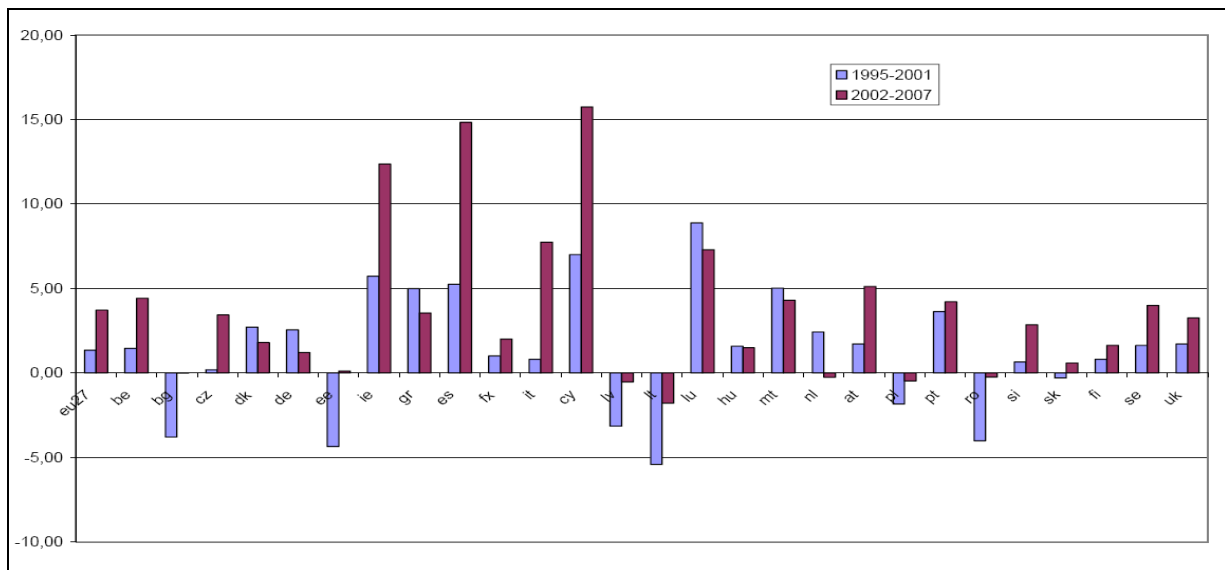
Allikas: Statistikaamet

Eesti abordiregistri (raseduskatkestuse andmekogu) andmeil on kõige suurem abordimäär 100 elussünni kohta läbi aastate olnud Ida-Virumaal, kus veel 2004. aastal ületas legaalselt indutseeritud abortide arv sündide arvu. 2006. aastal tehti Ida-Virumaal 91 aborti 100 elussünni kohta. Kõige väiksem on see näitaja Hiiumaal ja Saaremaal.

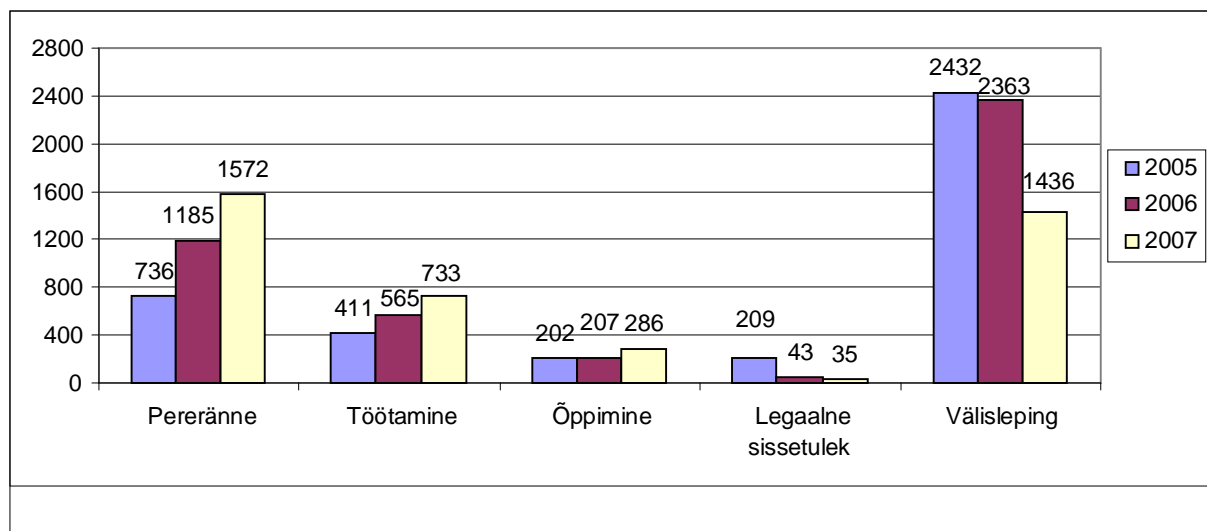
Aborte teinud naiste keskmine vanus on 15 aasta jooksul jäänud peaaegu samaks. Kõige sagedamini otsustavad aborti kasuks naised vanuses 20–34. 2006. aastal oli aborti teinud naine keskmiselt 28-aastane (Valgma 2007). Kindlasti tekitab muret kordusabortide suur osakaal. 2006. aastal oli vaid 38% aborti teinud naistest rasedust katkestamas esimest korda. Ajavahemikul 2002–2006 oli aborti teinud naiste hulgas kõige enam neid, kes olid juba ühe lapse sünnitanud (2006. aastal 35%), järgnesid lasteta naised (28%) ning kahe lapsega naised (26%). Eesti meditsiinilise sünniregistri andmetel (2007) on suurenenud aborti teinute seas selliste naiste osakaal, kes ei kasutanud rasestumisvastaseid vahendeid (1996. aastal 54 naist 100st, 2006. aastal 66 naist 100st).

5. RÄNNE

Kuna andmed rände ja selle põhjuste kohta on Eestis registreeritud puudulikult, **ei ole võimalik väga täpset teavet rände, eriti väljarände kohta saada**. Rahvastikuregistris registreeritud välisrände andmed võimaldavad kajastada mõningaid rände suundumusi, kuid need arvud võivad olla tegelikust liikumisest väiksemad (Tiit 2007). Sellele viitab asjaolu, et välisriikides pärit Eestiga seotud emigratsiooni ja immigratsiooni näitajad on palju suuremad kui Eesti vastavad näitajad (Herm jt 2005).

Joonis 35. Üldine rändekordaja (1000 inimese kohta, Allikas: 2nd....2008)

Joonis 36. Välismaalaste seaduse alusel tehtud tähtajalise elamisloa andmise otsused aluste kaupa 2005–2007 (Andmed: Kodakondsus- ja Migratsiooniamet)

Ametlikus rahvusvahelises statistikas kajastatakse Eesti viimaste aastate rändesaldot kas nullina või kergelt positiivse sisserännu riigina (Joonis 35), kuigi hinnangute põhjal võib oletada, et Eesti on pigem väljarände kui sisserände maa (Tiit 2007).

Emigratsioon

Kuna puudub usaldusväärne väljarännu statistika, püütakse võimaliku rände kohta saada andmeid kaudseid teis pidi sihtriikidest. Näiteks 2006-2007 lahkus ametlikult Eestist inimesi kokku 55 riiki (samal ajal asus Eestisse elama inimesi 81 riigist). Suurem osa rändest toimub Euroopa piires, väljaspool Euroopat olevatest riikidest mahub peamiste sihtriikide esikümnesse Ameerika Ühendriigid (Tiit 2007).

Eesti Statistikaamet hindab välismaal elavate kodanike arvuks vähemalt 35 000 (süü hulka ei ole arvestatud inimesi, kes on elanud välismaal alla aasta). Euroopa Liidu riikides, mille rändestatistikas kajastub Eesti kodanike arv, on Eestist elama asunute arv võrreldes viimase rahvaloenduse andmetega märgatavalt kasvanud. 2006. aastaks oli Eestist Soome ja Rootsi elama asunute arv kasvanud umbes kolmandiku võrra, kuid näiteks Iirimaa rännanute arv on võrreldes sajandivahetusega lausa viiekordistunud. Kõige populaarsemad sihtriigid on Euroopa Liidus Eesti kodanike jaoks Soome (1000–2000 immigranti aastas), Saksamaa (700–800), Rootsi (300–400) ja Taani (200–300) (Herm 2007).

Kokkuvõttes elab kõige enam Eesti päritolu inimesi Euroopa Liidu riikides (30 000), sh kõige enam Soomes (2006. aasta algul 15 549), järgnevad Saksamaa (4000), Suurbritannia (3500), Rootsi (2400) ja Iirimaa (2300) (Herm 2007). Väljarändajatest 90% moodustavad Eesti kodanikud (Tiit 2007).

Immigratsioon

Kaudse hinnangu sisserändajate rühma suurusele annab Kodakondsus- ja Migratsiooniameti välja antud esmaste tähtajaliste elamislubade arv. 2006. aastal oli see näiteks 4370 ja 2007. aastal 4065. Need arvud ei peegelda siiski Eestisse elama asunute tegelikku hulka, sest Euroopa Liidu kodanikud jäävad siit välja. Euroopa Liidu kodanikke elas Eestis 2008 aasta septembri seisuga kokku üle 11 000 (Tabel 5).

Tähtajaliste elamislubade alusel Eestisse saabumise peamine põhjus on perekondade ränne (2007. aastal 1572 inimest), teise rühma moodustavad rahvusvaheliste kokkulepete alusel elamisloa saanud, kolmanda töömigrandid ja neljanda õppurid (Joonis 36). Aastatel 2005–2007 suurenes elamisloa saajate arv nii perekondlikel, töö kui ka õppimisega seotud põhjustel. Kõige enam elamisloa saajate seas Venemaa Föderatsiooni kodanikke.¹ Venemaa Föderatsiooni kodanike elamislubade arv on viimastel aastatel olnud siiski suhteliselt stabiilne.

Rahvusvaheline ränne on tugevalt seotud riigi majandusliku jõukuse ja töökohtade olemasoluga. Seega võib võimalike välispäritolu töötajate ja nende pereliikmete arv Eesti sotsiaal-majandusliku olukorra paranedes suurenedagi, selle halvenes aga jälle väheneda. Sama kehtib ka pagulaste kohta. Seni on rahvusvahelist kaitset otsinud isikute arvud olnud väga väikesed.

¹ Info on vaid kodakondsuse, mitte saabumise riigi järgi.

Alates 1997. aasta juulist, kui jõustus pagulaste seadus, kuni 2008. aasta lõpuni on Kodakondsus- ja Migratsiooniameti andmetel Eestis varjupaika taotlenud 128 välismaalast. Varjupaiga on Eestis saanud 9 välismaalast ja lisakaitse 12 välismaalast.

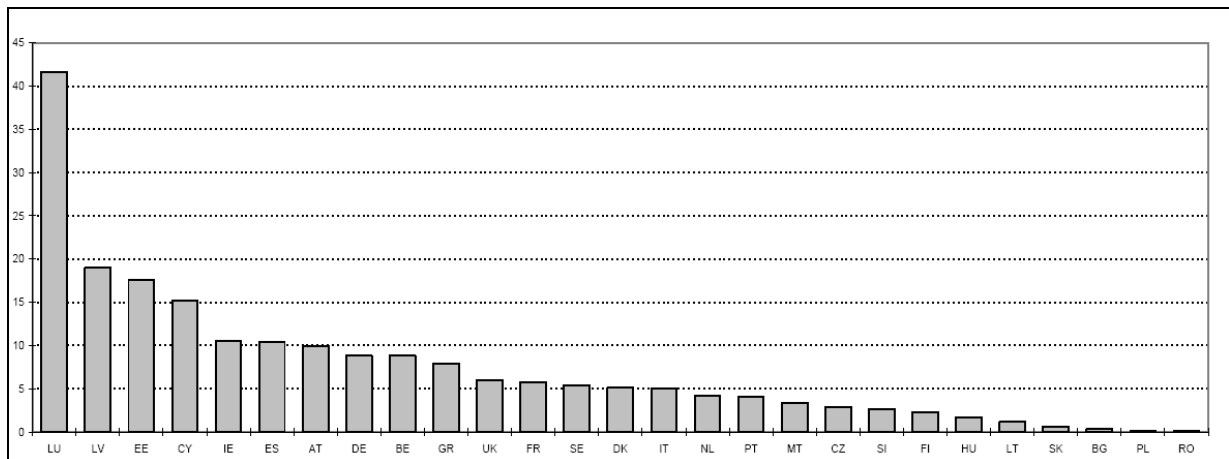
Tabel 5. Eestis elavate EL kodanike arv ja kodakondsus september 2008.

Kodakondsus	Vanus		Kokku
	Alla 15	Üle 15	
Austria	0	58	58
Belgia	5	76	81
Bulgaaria	8	134	142
Hispaania	21	142	163
Holland	4	155	159
Iirimaa	13	45	58
Itaalia	44	306	350
Kreeka	2	18	20
Küpros		5	5
Leedu	142	1449	1591
Luksemburg		2	2
Läti	243	1761	2004
Poola	20	355	375
Portugal	1	57	58
Prantsusmaa	20	228	248
Rootsi	30	623	653
Rumeenia	8	56	64
Saksamaa	53	941	994
Slovakkia		15	15
Sloveenia		10	10
Soome	153	3297	3450
Suurbritannia	30	435	465
Taani	11	143	154
Tšehhi	7	60	67
Ungari	4	72	76
KOKU	819	10443	11262

Globaliseerivas maailmas suureneb järjest inimeste mobiilsus ning seoses sellega ajutine riigis viibimine töö eesmärgil. Kaugematest riikidest pärit immigrandid erinevad sageli oma kultuuri- või keeletausta poolest enam kui lähiriikidest pärit inimesed. Olulised on ka Eestisse saabumise asjaolud ning valmisolek kohaliku olukorraga kohanemiseks. Võib eeldada, et uusimmigrantide lõimumise puhul võivad olla probleemid tulevikus mõnevõrra teistsugused kui Eestis pikka aega elanud muukeelsete inimeste puhul. **Teiste riikide kogemuse põhjal võib eeldada, et enam kerkivad esile kultuurist ja väärtustest, sh eriti religioonist tulenevad probleemid ning**

poliitiliste probleemide tähtsus väheneb. Kindlasti on lõimumise seiskohalt lihtsam juba Eestis elanud või Eesti päritolu inimeste sisserände soodustamine.

Rändepoliitika kujundamisel tuleb kindlasti arvesse võtta ka juba Eesti suhteliselt suurt väljaspool riiki sündinute osatähtsust ning inimeste lõimumisvalmidust (Joonis 37). Siiski on suur osa immigrantidest ja nende järeltulijatest lõimunud Eesti ühiskonda hästi ja tunnevad ennast Eesti osana.

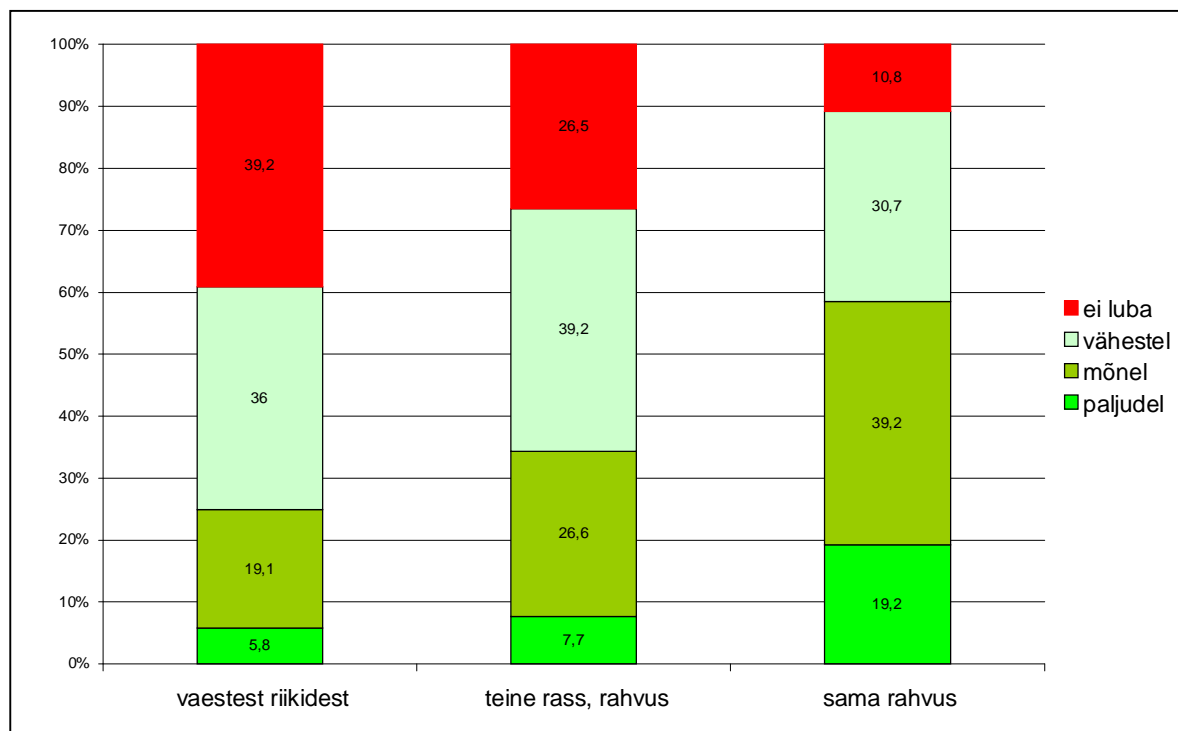
Joonis 37. Mitte sama riigi kodanikke elanikest 2007 (Allikas: 2nd...2008)

Hoiakud rände suhtes ja immigrantide vastuvõtmise valmidus

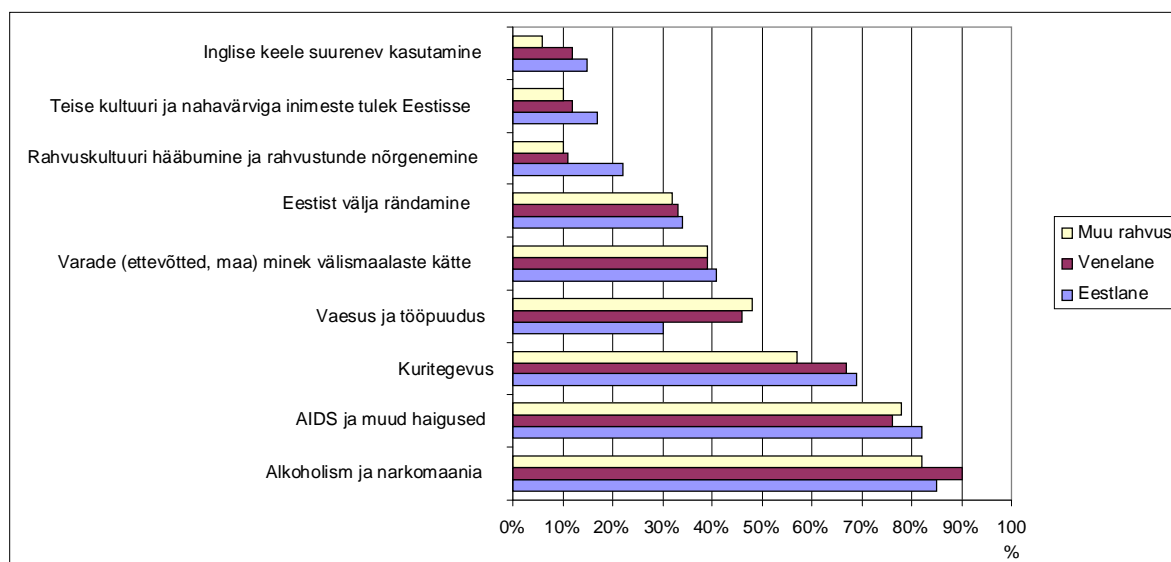
Eesti eripärad migratsioonipoliitika seisukohalt on riigi geograafiline asukoht, rahvaarvu väiksus ja senine ajalugu, mis teevad inimesed sisserände suhtes ettevaatlikuks. Nii näevad Eesti elanikud peamiste tööjõuvajaduse rahuldamise lahendustena eelkõige naiste suuremat tööhõivet (34% vastanutest), sündimuse suurendamist (30%), pikemaid tööpäevi (osaajalt minna üle täisajale, 23%) ning alles kõige viimase abinõuna immigratsiooni (6%, Eurobaromeeter 2006).

2006. aasta Euroopa sotsiaaluuringu andmed näitavad, et üldiselt on immigratsiooni pooldavatel seisukohtadel 60–90% inimestest. Kõige positiivsemalt suhtutakse endaga samast rahvusest inimeste sisserändesse ja ettevaatlikumalt vaesematest (kaugematest) riikidest tulijatesse (Joonis 38).

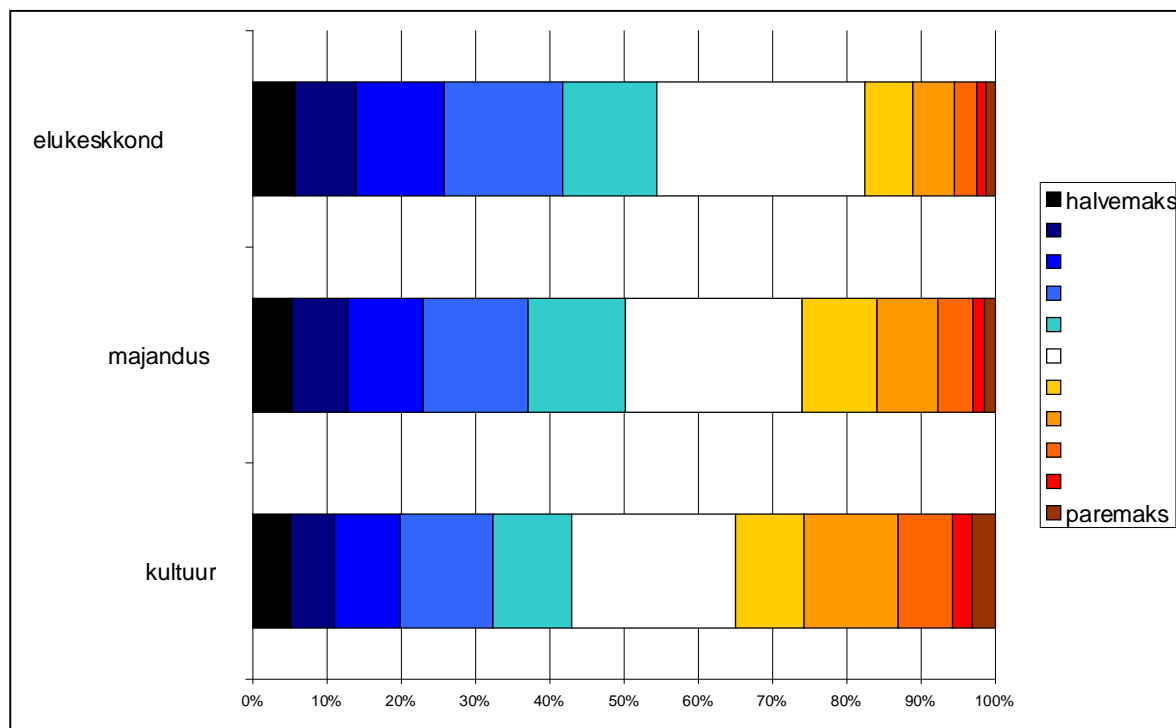
Eestimaalaste tunnetatud immigratsiooniohud on nii sotsiaalsed – alkoholism, narkomaania, AIDS, kuritegevus – kui ka majanduslikud (Joonis 39). 50% eestlastest ja 55% teiste rahvuste esindajatest nõustuvad, et kui Eestisse tuleb rohkem sisserändajaid ja võõrtöölisi, siis tööpuudus suureneb. 30% eestlastest ja 37% teiste rahvuste esindajatest nõustuvad, et sisserändajad ja võõrtöölised võtavad teistelt Eesti elanikelt nende töö ära. 45% eestlastest ja 59% teiste rahvuste esindajatest usuvad, et sisserändajate ja võõrtööliste olemasolu Eestis vähendab palku (Vetik 2007). Tervikuna nähakse kõige väiksemat ohtu kultuurile, kuid probleemid on seotud just üldise elukeskkonnaga. Vaid veerand inimestest usub, et immigratsioon võiks kasu tuua majandusele, ning ligi 20% usub seda üldise elukeskkonna puhul (Joonis 40).

Joonis 38. Suhtumine eri päritoluga immigrantidesse Eestis. Vastus küsimusele, kas Eesti peaks lubama eri päritoluga immigrantidel riiki tulla (Andmete allikas: Euroopa Sotsiaaluuring 2006)

Joonis 39. Tunnetatud sisserrändeohud (Allikas: Vetik 2007)

Joonis 40. Hinnangud immigratsiooni mõjule Eestis. Eesti vastajad (Andmete allikas: Euroopa Sotsiaaluuring 2006)

KIRJANDUS

Ainsaar, M. (2008) Ühiskonna toetus, usaldus, tervis ja majanduslik toimetulek kui laste ja lapsevanemate rahulolu mõjutavad tegurid Euroopa 13 riigis. Ainsaar, M.; Kutsar, D. (toim) Eesti Euroopa võrdlustes. Sotsiaalministeeriumi toimetised 3. Tallinn, Sotsiaalministeerium, 49-65.

Ainsaar, M., Soo, K. (2008) Kohalike omavalitsuste toetus lastega peredele Eestis 2007. Tartu Ülikool. Sotsioloogia ja Sotsiaalpoliitika Instituut.
http://www.rahvastikuminister.ee/public/ARUANNE_2007_30.pdf.

Alkohol: Turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2008 (2008) Eesti Konjunktuuriinstituut, Tallinn.

Denissov, G. (2007) Suremus. Rahvastik 2005–2006. Aastakogumik. Eesti Statistikaamet, 24–32.

Eesti meditsiiniline sünniregister 1992, 2002–2006, Eesti abdiregister 1996, 2002–2006 (2007) Tervise Arengu Instituut, Tallinn.

Giannakouris, K. (2008) Ageing characterises the demographic perspectives of the European societies. Population and social conditions Statistics in Focus72. Eurostat.

Hansson, L. (2001) Rollikonfliktid, nende olemus ja tekkimise võimalused. Hansson, L. (toim.), *Naine, perekond ja töö 2000. Pereelu ja kutsetöö kokkusobitamise probleemidest väikeste lastega peredes*. Tallinn: TPÜ Kirjastus, 148–157.

Herm, A. (2007) Eestlased välisriikides. Rahvastik 2005–2006. Aastakogumik. Eesti Statistikaamet, 60–64.

Herm, A., Jõeveer, J., Senipalu, R., Valgma, Ü (2005) Välisränne: rahvusvahelise rände andmete metoodika: andmekogumine haldusandmestikest. [Võrguteavik.] Statistikaamet, Tallinn. www.stat.ee/files/eva2005/valisranne.ee.pdf.

Järviste, L. (2006) Sooline ebavõrdsus: hoiakud ja olukord Eestis. EV Sotsiaalministeerium, sotsiaalpoliitika info ja analüüsi osakond. Sotsiaalministeeriumi toimetised. Poliitikaanalüüs 1/2006. Tallinn.

Järviste, L.; Kasearu, K., Reinomägi, A. (2008) Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. Sotsiaalministeeriumi toimetised 4. Tallinn: EV Sotsiaalministeerium.

Karu, M., Kasearu, K., Biin, H. (2007) Isad ja lapsehoolduspuhkus. Uuringuraport. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn.

Kunst, A., Leinsalu, M., Kasmel, A., Habicht, J. (2002) Social Inequalities in Health in Estonia: Main Report. The World Bank. Ministry of Social Affairs of Estonia, Tallinn.

Lanzieri, G. (2008) Population in Europe 2007: first results. Population and Social Conditions Statistics in focus 81. Eurostat.

Leetmaa, R., Võrk, A., Kallaste, E. (2004) Vanemaealine tööjõud tööturul ja tööelus. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn.

Leinsalu, M. (2004) Troubled Transitions: Social variation and long-term trends in health and mortality in Estonia. Stockholm University/Karolinska Institutet.

Leinsalu, M., Vägerö, D., Kunst, A. E. (2003) Estonia 1989–2000: enormous increase in mortality differences by education. *International Journal of Epidemiology*. 32: 1081–1087.

Maripuu, L.; Ainsaar, M. (2008) Ülevaade Eesti rahvastiku olukorrast ja rahvastikupoliitikast 1990–2008. Rahvastiministri büroo. http://www.rahvastikuminister.ee/public/kooskola_olukord.doc (4.12.2008)

Part, K., Laanpere, M., Rahu, K., Haldre, K., Rahu, M., Karro, H. (2007) Eesti naiste tervis: seksuaal- ja reproduktiivtervis, tervisekäitumine, hoiakud ja tervishoiuteenuste kasutamine. Tartu Ülikooli Naistekliinik, Tartu.

Rahvastik 2005-2006 (2007) Eesti Statistika.

Rämmer, A. (2008) Tööväärtused Eestis Ida- ja Lääne- Euroopa maade võrdluses. Ainsaar, M.; Kutsar, D. (toim) Eesti Euroopa võrdlustes. Sotsiaalministeeriumi toimetised 3. Tallinn, Sotsiaalministeerium, 83-100.

Sotsiaalvaldkonna arengud 2000–2006 (2008) EV Sotsiaalministeerium, sotsiaalpoliitika info ja analüüsi osakond. Sotsiaalministeeriumi toimetised 2/2008. Tallinn.

Tiit, E-M. (2007) Eesti rahvastiku põhinäitajad aastail 2006–2007 Euroopa taustal. Rahvastikuministri Büroo, Tartu Ülikool, Statistikaamet.

Tiit, E-M., Ainsaar, M. (2002) Kavandatav sündimuskäitumine Eestis. Kutsar, D. (toim.), Elutingimused Eestis viis aastat hiljem. Norbalt II, Tartu Ülikooli Kirjastus, 35–66.

Transition from work into retirement (2008) Methodolies and working papers. Eurostat.

Valgma, Ü. (2007) Sündimus. Rahvastik 2005–2006. Aastakogumik. Eesti Statistikaamet, 13–19.

Vetik, R. (2007) Eesti elanike hoiakud uusimmigratsiooni ja mitmekultuurilisuse suhtes. Justiitsministeeriumi poolt tellitud uuringu esitluse materjalid.

Võrk, A., Karu, M. (2006) Eesti vanemahüvitise mõju sündimus- ja tööturu käitumisele: hindamise võimalused ja esimeste kogemuste analüüs. Tallinn: Ministry of Social Affairs, Office of Minister of Population.

Eesti Statistikaamet <http://www.stat.ee>

Eurostat <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Eurobarometer (2008) Family life and the needs of an ageing population. Flash Eurobarometer 247. European Commission http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_247_sum_en.pdf (2.12.2008)

2nd European Demography Report (2008) European Commission.

2008 Linnad ja vallad arvudes (2008) Eesti Statistika.